کتێب\ ئیسلام و گۆباچۆڤیزم.. د. محەمەد ئارکۆن.. وەرگێڕانی: نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن..

کتێب\ ئیسلام و عەلمانییەت.. د. محەمەد ئـــــارکۆن.. و: نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن..

ئەستێتیکی فریدریش شیلەر- بەشی دووەم- کاوە جەلال

(2)

2- کلاسیکی قایمار

ئەدەبی کلاسیکیی ئەڵمانی لە ڕووی مێژوویەوە دەخرێتە نێوان ساڵی گەشتەکەی گـــوێتە بۆ ئیتالیـــا (1786) و مردنـــی (1832)، هەروەهـــا ناودێرێت کلاسیکی قایمار، چونکە زێرینەی نووسەرانی لەو شارە نیشتەجێ بوون و گرنگترینیان بریتی بوون لە: یەهان ڤۆڵفگانگ فۆن گوێتە، فریدریش شیلەر (ئەم لە یەنا دەڤیا کە بیست کیلۆمەتر لە

ڤایمارەوە دوورە)، یەهان گۆتفرید فۆن هەردەر و کریستۆف مارتین ڤیلاند. وەلێ گوتە و شیلەر دیارترین نووسەری ئەدەبی کلاسیکیی ئەڵمانین.
تێگەی کلاسیک لە بنەڕەتدا دەگەڕێتەوە بۆ „کلاسیکوس“ی لاتینی کە واتاکەی بریتییە لە: باڵاترین تۆژی (کڵاسی) جڤاک. ئەم تۆژە لە دەوڵەتی ڕۆمدا کەسانی دەوڵەمەند و نموونەیی لە خۆ دەگرت کە هاوکات لە باڵاترین ئاستی زێرەبەندا دانرابوون. واتای دیکەی تێگەکە، بۆتایبەتی پەیوەند بە ئەدەب و هونەرەوە، بریتییە لە: نموونەیی، هەردەم هەنووکەیی. بۆگومان گرێکە جارێ لەم جێیدا ئاماژە بۆ ئەوە بدەین، کە گرێدانی ئاوەڵناوی „کلاسیکی“ بۆ کارەکانی نووسەرانی ڤایمارەوە ناگەڕێتەوە بۆ ئەوان خۆیان، بەڵکو سەدەی نۆزدەیەم لە ڕوانگەی „بزاوتی نەتەوەیی“ ئەڵمانی و شکۆفەی گەرمانیستیکدا (زانستی زمان و ئەدەبی گەرمانی) سەریهەڵدا. تۆژەرانی گەرمانیستیک ویستیان قۆناغی کارکردنی نووسەرانی ڤایمار، بۆتایبەتی گوێتە و شیلەر، دیاری بکەن، لەڕشدا بۆ بەرهەمەکانی ئەوان ناوی کلاسیکیان هەبژارد، واتا: ئەو بەرهەمانە هەردەم هەنووکەیین، کەنەبوون. بۆگومان گرێکە لەرەدا هەروەها ببژین، کە خودی گوێتە و شیلەر کلاسیسیستن، چونکە ئەوان ئەدەب و هونەری هارمەنیانە داڕژراوی ئەنتیکە وەک نموونەی ئیدیالی داشتنی هونەریان وەردەگرن.
ئەمە گرێکە بۆ تێگەیشتن لە تایبەتمەندیی ئەدەبی کلاسیکیی ئەڵمانی سێ توخم دیاری بکەین: 1) ئەدەبی „هەرش و پاڵنان“ (1765-1790)، 2) بزاوتی ڕۆشنایی (1720-1790) و 3) شۆڕشی فەڕەنسی (1789).
1) دراماکەی فریدریش ماکسیمیلیان کلینگەر بە ناونیشانی „هەرش و پاڵنان“(1) کە ساڵی 1777 بڵاوکرایەوە، بوو بە ناوی ئەو قۆناغە ئەدەبییە ناوبراوە. کلینگەر لەو کارەیدا وەک نووسەرێکی یاخی دیاردەدات کە سزەندانە جیهانی هەستکانی خۆی دادەڕژێت و دەنگ هەڵدەبڕێت بۆ یاخیبوونی تاکەکەس لە نەریتە جڤاکییەکان. تاکەکەس گرێکە لە پاڵەوانە چەسپێنراوەکان لابەدات و بۆ ئازادی و خودبەدیهێنان تێبکۆشێت. وەلێ کلینگەر بە هەڵوەستی جێختکردن لە هەستکێتی هاوکات یاخی دەبێت لە بزاوتی ڕۆشنایی کە هەست و سزی لەژێر سەروەریی ئاوەزدا دادەنا. بۆگشتی بەوانین، ئەو یاخیبوونی هەڵبەستقانانی گەنج بوو لە نەوەکانی ڕابوردوو، ئەم گەنجانە ئەستا بۆگوڕەی تێگەیشتنیان بۆ ئەدەب و هونەر دەیانوێت «… وازبهێنن لە هەسا باوەکان کە بۆتایبەتی لە فەڕەنسا هەشتا هەر ڕێزیان لەدەنرا»(2)، ئەوان ئەستا دەخوازن »ئێتەنەمیێکی ئەستێتیکی بە سەردەم بدرێتەوە کە بەهای سەروەریی کولتووریانەی فەڕەنساوە

لەدەستچووبوو (...)، هەر بەگوێرەی ئەوەش دروشمە نوێکان لە هەژانی ئاگامەنددا بەرانبەر تێگەی دەرینە ڕەنومایەکان دانرابوون: ئێستا ژینی (بلیمەت) وەک لێبڕیی بە ئەو ڕەسا بەندکارانە دادەنرێت کە دەبوو سەرتا هەڵبەستقانێکی چاک فێریان ببێت«؛ کەواتە ئێستا کەسێتییەک وەک بنەڕەتی ئافراندن وەردەگیرێت کە »... لە سروشتەوە دەزانێت وروژێنەرانە بهەنێتەوە، بەو هەیشەوە مافی هەیە سەربخە سەرپێچیی نەریتەکان بکات«(3). لەم ڕوانگەیەوە بلیمەت هەزی ئافراندنی خۆی، هەروەها ڕەسەنێتی و ئینتوئیسیۆن (حەدس، نەزری ڕوون و ئاشکرا، ئیلهام) بەهەند وەردەگرێت نەک پابەند بێت بە ڕەسای چەسپێنراوی ئەدەبی یان هونەرییەوە؛ ئەو هەروەها هەست دەخاتە سەرووی ئاوەزەوە و جەخت لە سروشتێتی و ئاوەڵابوونی سەبژەکتیڤی دەکات.

یاخیبوونی گەنجان لە ڕەنوماکانی کردار و هەنینەوەی ئەدەبی، لە „ژەرنالی گەشتەکانم“ی یەهان گەتفرید هەردەردا (ساڵی 1769) ئاشکرا دەبێت:

«من بەدەڵی خەم نەبووم، نە وەک کەسی جڤاکی لەو نەوەندەدا کە من تێیدا بووم و نە لە خەداخستندا کە بە خەمم دابوو؛ من وەک مامۆستای فێرگە بەدەڵی خەم نەبووم، کایەکە بە من زەر تەنگ بوو، زەر نامە بوو، زەر نەگونجاو بوو، من خەیشم بە ئەو کایەیە زەر دوور و نامە و سەرقاڵ بووم؛ من وەک بیورگەر (بەرژوا) بەدەڵی خەم نەبووم، چونکە جەری ژیانی خانەوادەییم سوودی جددیی کەم بوو و ئارامییەکی تەماڵ و زەر جار قەزەوانی هەبوو؛ لە کەتاییدا من زەر کەمتر وەک نووسەر بەدەڵی خەم بووم، ئەوە کاتێک من باسوخواسێکی ئەوتەم وروژاندبوو کە چە بە ستاندکەم زیانبەخش بوو و چە بە کەسی خەم هەستیار بوو. کەواتە من هیچم بەدە نەبوو. وەڵە من بوێری و هەزم نەبوو تا هەموو ئەم دەخە نالەبارانە تێکبشکێنم و ڕەژینێکی دیکە بگرمە بەر«(4).

2) بەوای بزاوتی ڕەشنایی بەگشتی ئەوە بوو کە مرۆڤ وەک بوونەوەرێکی سروشتی دەتوانێت بە توانستی ئاوەز باڵاترین فەرم بەدیبهێنێت، وەڵە هاوکات بە ئەم مەبەستە پەروەردەی کولتووری و ئێستێتیکی بە پێویست دادەنێت. ئەدەبی کلاسیکیی ئەڵمانی پابەند دەمێنێتەوە بە ئیدیاڵکانی بزاوتی ڕەشنایییەوە، وەڵە هاوکات پەڕەی پەدەدات، ئەویش بە پێکەوەگرێدانی ئاوەز و هەست، کەواتە ئیدیکانی بزاوتی ڕەشنایی و ئەدەبی هەرش و پاڵنان تێکهەڵکێش دەکات. بەڵێ، تەنانەت خودی گوێتە و شیلەر، هەردوو هەڵبەستقانە مەزنەکەی کلاسیکی قایمار، لە گەنجێتییاندا سەر بە ئەدەبی هەرش و پاڵنان بوون. بە نموونە ڕەمانێکەی گوێتە بە ناونیشانی „موئاناتەکانی ڤێتەری لاو“،

هەروەها دراماى „جەردەكان“ى شيلەر، سەر بەم ئاراستە ئەدەبييەن. ئەوان هەدى هەدى لە خەباتيى سەرمەندەوە كە مەركى هەرش و پاشنان بوو، وەرچەرخان ڕووەو پرنسيپەكانى ڕۆشنايبيرەكان كە بريتى بوون لە ئاوەز، لەبوردەيى، هومانيزم و كۆشش بۆ پەروەردە، بگومان بۆ ئەوەى دەستبەرداى هەستەكتى ببن. بۆ ئەوان جوانتى، واتا ئەدەب و هونەر، دەبن بە دەستوڕى پەروەردەى مرۆڤ (كە لە خوارەوە بەووونى لاى شيلەر دەيبينين). لەم ڕوانگەيەوە نووسەرانى كلاسيكى داوا دەكەن كە پەيوستە نووسەر "وەك نووسەر" بەرپرسيارى مەرالى و سەسيال وەربگرێت، ئاخر لەبەر ئەوەى مرۆڤ لە سروشتەوە بۆتوانايە بۆ فەربوون، ئەوا گەرەكە نووسەران و هونەرمەندان ببن بە مامۆستاى خەڵك، ئەمەش بەواتاى، ئەوان هونەر و جوانى وەك دەستوڕى پەروەردەكردنى مرۆڤان دادەنێن تاكو بييانگەيەنن بە مرۆڤەرەوارى. وەلێ ئەم هەڵويستەى نووسەران ئەنگازمێ (ئيلتيزام) نييە، بەڵكو ئەوان شێوەى ئێستەتيكى دەهێننە پێشخانى بەرپرسياريى نووسەر و هونەرمەندەوە. ئەمە بە تێگەيشتن لەم هەوڵستە ئێستەتيكييەى نووسەرانى كلاسيكى گەرەكە ڕووبكەينە كاريگەرييەكى دەركى لەسەر ئەوان كە شێوەى فۆرمنسييە.

3) شێوەى فۆرمنسى كەتايى هێنا بە شانشينيى ئەبسەلوتيستى، وەلێ بەدووييدا ناسەقامگيريى سياسى هات و لەژێر دەسەڵاتى تەرەى ژاكۆبييەكانى ڕەبسپيار و سان ژۆستدا گەيشت بە لوتكە، لە كەتاييشدا بە كايزەرێتيى ناپلێون بۆناپارت كۆتاى. ئازادى و يەكسانى و برايەتى، كە ئيديالى شێوەى فۆرمنسى بوون، وەك ئيدە واتاى ڕۆنوماييان بە ئاو سەردەم وەرگرت. وەلێ نووسەرانى كلاسيكى قايمار دەسەڵاتى تەرەى ژاكۆبييەكانيان بە پاشكۆ لەو ئيدەيانە دانا. بە نموونە شيلەر دەستبەرداى ئيدەكانى شێوەى فۆرمنسى نابێت، هەروەها دووێتى ئاوەز كە ئيديالى ئەو شێوە بوو، هەر ئيدەيالى ئەو دەمەنتاوە، وەلێ لەژێر كاريگەريى ڕوداو خوناوييەكانى شۆشدا دگات بەو باوەڕە كە دەبێت بە ئەو مەبەستە ڕێگەيەكى دیكە بگيرێتە بەر: پەروەردەى ئێستێتيكيى مرۆڤ، واتا ئەو مرۆڤە كە لە خەى نامەبووە، ئەمەش لاى شيلەر بەواتاى: مرۆڤ دابەشيوە بەسەر ڕەمەك و ئاوەزدا. يەكخستنەوەى مرۆڤ، يان ئاشتكردنەوەى مرۆڤ لەتەك كرەكى سروشتييانەى خۆيدا كە بەئاشكرا كاريگەريى ڕوسيە لەسەر ئەو، گەرەكە لە هونەردا و هەروەها بەڵكى هونەرەوە بهێنرێتەوە دى، بەوەش هارمەنى لە نێوان تاكەكەس و جڤاكدا چەبكرێت. لە كارى هونەريدا گەرەكە كەتوارەكى دیكەى جياواز لە كەتوارى بەرجەستەى جيهان بسازێنرێت، شێوەش گەرەكە ئێستێتيكى بێت لەدژى چەژى خەڵك بگشتى.

ئەو سێ توخمە دیاریکراوەی سەرەوە بنەڕەت و پاشخەزی یاخیبوونی نووسەران بوون. وەک ئەوان هاوکات ئەدەب و هونەری ئەنتیکە (لە ڕووی مۆرۆویی‌ەوە دەکەوێتە نێوان 800 پێش زایین و 600 پاش زایین) وەک نموونە بۆ ئافراندنی خەیان وەردەگرن. مەرکی سەرەکیی کارە هونەرییەکانی ئەنتیکە بریتی بوو لە „سەرجەمێتی“ یان „داخراوی“، جوانییەکەشیان لە هارمۆنی و سادەیێتی و مۆزنیی خامشدا دەردەکەوت. هەر پابەند بەم نموونە بنەڕەتییەوە نووسەرانی کلاسیکی دەخوازن هارمۆنی لە نێوان هەست و ئاوەزدا بهێنن گۆڕە پێکەوە لەتەک کێششدا بۆ هومانێتی و کامیلێتی. بەگومان نووسەران نایانەوێت لاسایی ئەو هونەرە بکەنەوە، بەڵکو „پەرەپێدانی مۆدێرن“ی هونەرەکە دەبێت بۆ ئامانجیان. هونەری ئەنتیکە بۆ ئەوان بۆتایبەتی بەگرێیە بە دەستەنێتیی فۆرم، وەلە ئەستا دەبێت پابەند بە مەرجەکانی سەردەمی خۆیانەوە واتای دیکەی پێبدرێت. بۆ تێگەیشتنی ئەوان، بەگومان لە ئاگاییانەوە بۆ فۆرم کە لە باڵاترین ئاستدا گۆڕانی پێدەدەن، هونەر ئەتەنەمە و بۆ خۆی گەردوونێکی ئەتەنەم چەندکات کە هاوکات کردەکێتیێکی (ئەکتوالێتییەکی) خەیی هەیە و دەتوانێت بەو ڕێیەوە کاریگەری لەسەر مرۆڤان بنوێنێت.
بەکورتی: مەرکەکانی کلاسیکی ڤایمار بریتین لە: هارمۆنی، ئازادیی خوددیاریکردن (ئەتەنەمی)، مرۆڤپەروەری و جوانی. ئیدیالی „مرۆڤی جوان“، یان کامیلبوونی مرالی و ئێستێتیکیانەی تاکەکەس، گرێکە بە پەروەردە و کولتوور بەدیبهێنرێت، وەلە ئەوە تەنیا ژێنیی (بلیمەتە) کە لەتوانایدایە هونەری ڕاستینە بئافرێنێت، لەڕشدا سروشت، وەک ئەوبەرەکەی ژیاری، دەبێت بە سیمبۆلی ئازادیی نەوەکی و دەرەکی. وەلە ئەمە لەڕ وێنەدانەوەی یان لاسایکردنەوەی سروشتمان نییە وەک لە ناتورالیزمدا کە بە نموونە شیلەر بۆتوندی ڕەتی دەکاتەوە. دانانی ئەدەب و هونەر لەژێر ڕکێفی یاساکانی سروشتدا ئەو واتایە دەگەیەنێت کە ئەوە هونەرمەندە بەیار دەدات داخۆ چی جوان بێت. شیلەر لەتەک کانتدا هاوڕایە کە خودی ژێنی سروشتە و نائیفانە (سروشتییانە) دەئافرێنێت: «هونەری نائیف (Naiv) خۆی سروشتە و لاسایی سروشت دەکاتەوە. ئەو ڕاستەوخۆ یەکگرتوویە لەتەک ئەو کردەکێتییەدا کە خۆی دەیەوێت دایبهێنێت، بەڵێ ئەو بەگوێرەی یاساگەلی ئاگالێنەهاتوو (کەواتە نەک ئاگامەندانە – ن)، وەلە هەردەم ئەبژێکتیڤی، کاردەکات. ئەوە خودی بابەتە داهێنراوەکانن کە ڕەوتی داشتن بە ئەو دیاری دەکەن (…)، هەروەها ئەوە ئیدەکانی ئاوەزن کە بڕیانەوە جێری داشتن وەک ڕەنوما دادەنرێت، کە ئیدی هونەر کەمتر کردەکێتی، بەڵکو پتر ئیدیال دادەهێنرێت«(5). جوانیی هونەر لەم ڕوانگەیەی کارایی ژێنییەوە دەگەڕێتەوە بۆ ئینتوئیسیۆن

وەک بەهرەیەکی سروشتی، بەمەش کاری هونەری هاوکات دەبێت بە بەرهەمی سروشت.
کۆتا نووسەرانی کلاسیکی لەو سەردەمە شێواوەی شێش و ناکۆکیی تەنیایەوەی جڤاکیدا هارمۆنی بە تاکە مەرهەمی دەروون دادەنێن، لەرشدا ئەمە دەبینین کە بۆچی نوسەرانی ئەنتیکە دەبن بە نموونەی داشتنیان: تەنیا ئەوان کاتی خۆی بێاستی زانیبوویان هارمۆنی دابێژن. ئەوە کە بە بەردیدی کلاسیکییەکانەوەیە، مرۆڤی ئیدیالێ کە تەواو جیاوازە لە مرۆڤی کەتوار، واتا لەو مرۆڤە کە بە تێوانینی شیلەر یان لۆژێ کۆفی هەست و سۆزدایە و بۆش وەحشییە، یاخود پابەندی ئاوەز و بۆش بێبێ. وەلێ کاتێک مرۆڤ (خوێنەر، لێوانەر) لە داێژراوە ئەدەبی و هونەرییەکاندا ئەزموونی جوانێتی و کامیلێتی دەکات، ئیدی بە ئارامیی دەروون دێگات و کەتواری شێواوی لێبیردەچێتەوە. بەیە دەشێت نووسەر وەک وەرگری بەرپرسیاری ببێت بە پاڵەزی گەیشتنی خوێنەران و لێوانەران بە مرۆڤپەروەری. ئەستا جوانی، ئەدەب و هونەر، دەبێت بە نەوەندیاری ڕاستی، وەلێ ئەوە جوانێتییەکە کە پابەندی ئیدیالەکانە. هەروەها داشتنی ئەم جوانێتییە تەنیا کاتێک سەردەگرێت، گەر وازبهێنرێت لە هەر ئەنگاژەمێکی (ئیلتیزامی) سیاسی. ئاخر ئەنگاژەمێ هەوەستێکی لایەنگرانەیە، „لایەن“گریش وازهێنانە لە هەمەکێتی (تەتالێتی). لەم ڕوانگەیەوە ئەدەب و هونەر خەیان مەبەستن نەک مەبەستی دەرکییان هەبێت.

(تێبینیی نووسەر: لەتێک بەاوبوونەوەی دوا بڕشدا پەراوێزکانی دیکە و لیستی سەرچاوەکان دادەنرێن)

ڕۆمانی کاتێک ئێتێس شانەکانی هەڵتەکاند.. ئاکۆ عەبدوڵا

جیهانێک بە ململانێی لەپێناو گەشەپێدان و چەقبەستوویی

ئاین راندی ڕۆماننووس و سیناریۆنووس و فەیلەسوف و شانووس، بەناودارترین تیۆرداێژەری هزری (بابەتگەری) دادەنرێت. وەک

ڕۆمانووسێکی سەنگینیش خاوەن ستایلی ڕەوان و ئەندێشەی سەرکێش بوو. ساڵی 1957ڕۆمانی (کاتێك ئەتڵەس شانەکانی هەڵتەکاند Atlas Shrugged) بڵاوکردەوە کە ناوەرۆکەکەی لەشێوەی ئەندێشەی زانستی و نهێنی و ئاڵمانسی و چەشەی فەلسەفییانەیە. درێژترین ئاماژەیشیەتی. ڕەنگدانەوەی تەنگژە ئابوورییەکان و گرفتی دەزی وزەیە. هاوکات ڕۆمانێکی تەشویقییە و رازی تاوانی کوشتنیشە، کوشتنی گیانی مرۆڤ لەسەر دەستی ڕێشنبیری بەکۆمەڵ. مانگرتنی خاوەن کارگەکان و بەگەڕخەرە سەرەکییەکانی کۆمەڵگەیە. وێنەیەکی ئاماژ و کێشندەی گەندەڵی و ئابووری و سیاسی و ئەخلاقییە کە لە (تەبایی) نێوان حکومەت و بزنسمانەکان دەتە ئارا. تێیدا ئاین راند وێنەی شارە خوازراوەکەی (یۆتۆبیا)ی لەدڵی گالت کێشاوە وەك (کۆمەڵەیەکی خۆبەخشی لەنێوان خەڵکی کە تەنیا بەرژەوەندی تایبەتییان بەیەکەوە کۆیان دەکاتەوە، بەبێ هیچ ڕێکخستنێکی فەرمی). هەروەها تێیدا بەرگری لەتاکبوونی مرۆڤ و سەربەخۆبوون و بیرکەی بەرهەمهێنان کردووە کە بەردەوامبوون و پێشکەوتن بەکۆمەڵگە دەبەخشی. واتا تەنیابوونی مرۆڤ و سەربەست بوونی ئەو ئایدیایە بەدەستهاتووەی کە بەردەوامی و پێشکەوتن بەکۆمەڵگە دەبەخشێ. لەناو ڕووداوەکانیشدا ئەوەی سەلماندووە پێشکەوتن و بەرهەمهێنانی ناو کۆمەڵ پێویستی بەعەقڵیەتییەکی بابەتییانە و بەها بڕاژراو و نموونەیەکی دوور لەدەسەاتی سەپێنراوەی نەزانانە هەیە. ئەوەش بەدیاردەخات لەخۆبردوویی سەرەتا دەبێتە هۆی داماتی مرۆڤ و دواتر کۆمەڵگە. تێیدا جیهانێك دەبینین بەرهەمهێنەرەکانی لەبەرهەم دەوەستن و ماندەگرن لەکاردا بێ ئەوەی لەهەموو شوێنێك ئاژاوە سەرهەبدات و خەڵکیش هۆشیان لەدەستبدەن بەوەش ڕاکەڕاکەی خەڵکی بێ بەرژەوەندییەکانیان خێراتر دەبێت. هەرچەندە ڕووداوەکانی ئاماژەکە لۆشاری نیویۆرکە، بەڵام نووسەر کاتی بێ دیاری نەکردووە، بێ ئاوەڕی جێخت لەسەر ئەو بیرکۆیە بکاتەوە پێیوندی بەقۆناغێکی دیاریکراو نییە. تێیدا دەبینین لەشوێن کۆنگرێس (دەسەاتی یاسادانانی نیشتمانی) و لەبری سەرکیش (گەورەی دەوڵەت) هەیە. خاوەن کارە تایبەتییەکان بەدەست یاسای ئارزوومەندانە و ئاسای خنکێنەر دەناڵێنن. کارەکتەرەکانی دوو گروپی تەواو جیای ناو کۆمەڵگەن. گروپی یەکەم کەسانی هۆشدار و بەرهەمهێنی لایەنە جڕاوجڕەکانی ژیانن کە. گروپەکەی دیکە ئەو کەسانەن کە تانە لەخاوەن هۆش و داهێنەران دەگرن، ئەوانەی لەبەردەم ڕەوەوەی پێشکەوتن وگەشانەوەی ژیان لەمپەڕن. لێنۆیاندا داگنێ تاگارتی بڕواوبڕی هۆشمەندەفەر هەیە کە هێلەکەی لەباوك و باپیریەوە بێ جماوە و بەردەوامیش هەوڵی گەشەپێدانی دەدات. هانک ڕیاردنیی سەرمایەداریش

هەوڵی داهێنانی پێکهاتەیەکی نوێ بۆ ئاسنی جێش دەدات تاکو بەتایبەتمەندییەکانی رکەبەری بەرهەمهێنراوی هاوشێوەی ناو بازاڕ بکات. ئەوان خۆبات دەکەن بۆ بەرگریکردن لەسەرمایەکیان لەبەرامبەر دزەکان کە هەوڵدەدەن بەرهەمی کارکانیان تاڵان بکەن. هاوکات بارودۆخی ئابووری زۆر لەدوای زۆر خراپتر دەبێت. دواتر تەدەگەن کە کەسێکی نهێنی هەیە بۆناوی جۆن گالت کە خاوەن سەرمایەکان هاندەدات بۆ وازهێنان لەکەمپانیا و وەبەرهێنانەکانیان کە ئەوە هەوڵە بۆ لەدانی تاکە بەرهەمدارەکان لەکار و دژایەتیکردنی دزەکان. جۆن گالتی سەرکردە و قسەکەر بەناوی بابەتگەری و دەستەکەی، رادەکەن بۆ ئەوەی لەدەرەوەی دەسەڵاتی حکومەت ئەردوگایەك دامەزرێنن کە ئازادی تێدا هەبێ بۆ داڕێژتنی یاسا تایبەتییەکانیان. گالت ئەوە رەتدەکاتەوە هیچ ئەرکێکی بەرامبەر ئەوانی دیکە هەبێت و پێشبینی هیچ ئەرکێکی ئەوانیش لەبەرامبەر خۆی ناکات. لەکۆتایی رووداوەکان بیرمەندان سەردەکەون دوای ئەوەی تەواو پابەندی ئەوە دەبن لەپێناو نەیارەکانیان نەژین. شایەنی باسە ناوەرۆکی ئەو ڕۆمانە تا ئێستا فیلمێکی سێ بەشی لەدایکبووە کە جون بوتش دەریهێناوە.
ئۆتۆس لەئۆفسانەی یۆنانیدا، بۆ هەتاهەتایە سزای هەڵگرتنی قوبێ ئاسمانییەکەی بۆ دەرچووە. لەرووە ڕۆمانەکە پرسیاری ئاوە دەکات، ئەگەر ئۆتۆس بۆیار بدات شانەکانی هەڵبکێشێت و ئاسمان بکوێتە خوارەوە، چی ڕوودەدات؟ کواتە چی ڕوودەدات کاتێک ئەندامانی بەرهەمهێنی کۆمپانیا دەستبەرداربن و دەست لەکاری خۆیان هەڵبگرن؟ بەجۆرێکی دیکە پێمان دەڵێت چۆن پێویستیمان بەمیتۆدێکی فەلسەفی سەخت هەیە تاکو گیان لەنوێ بێتەوە بوون و بونیاتی جیهان بکەینەوە.
لەو بەرهەمەیدا ئاین راند پشتیوانی خۆی بۆ عەقڵانییەت و تاکگەرایی و سەرمایەداری بازاڕی ئازاد و پێشبڕکێیەکان دەربڕی و دووپاتیشی کردەوە گۆشکردن و بەرهەمهێنان لەکۆمپانیادا پێویستی بەعەقڵانییەتی بابەتی هەیە. شایانی باسە کاریگەری ئەو ڕۆمانە بەسەر کۆمەڵگەی ئەمەریکی هێندە فراوانە دەڵێن گەورە کۆمپانیاکان ئەندامییەتی هیچ کەسێك قبوڵ ناکەن گەر پێشتر ئەو ڕۆمانەی نەخوێندبێتەوە. لەئاپرسییەکی کتێبخانەی کۆنگرێسی ئەمەریکیش، دوای ئینجیل بەپلەی دووەم هات وەك کتێبێك کە زۆرترین کاریگەری بەسەر خوێنەرانی ئەمەریکی هەبێت.

ئاکۆ عەبدوڵا

-_____

نووسەر لەچەند دۆیکدا:

- ئەلیسا زینۆڤیڤنا ڕۆزنباوم، ناسراو بەئاین راند ڕۆژی 2 ی شوباتی ساڵی 1905 لەشاری سانت پیتەرسبورگی ڕووسیای قەیسەری ئەوسا هاتە دنیا.
- لەکاتی شۆشی ئۆکتۆبەری ساڵی 1917 خۆزانەکەی ئازاری زۆریان چێژت. بۆلشەفییەکان دەستیان بەسەر دەرمانخانەکەی باوکیدا گرت و ناچاربوون بۆ قرم (ئۆکرانیا) ڕابکەن.
- ساڵی 1921 لەگەڵ خۆزانەکەی گەڕاوە شاری سانت پیتەرسبورگ و چووە زانکۆ.
- ساڵی 1924 لە (پەیمانگەی هونەری سینەمایی) خوێندی.
- 1926 لەوڵایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا نیشتەجێ بوو. ئەمەو ئارەزووی نووسین لەبواری سینەما بەرەو هێلیود کێشی کرد و کۆمەڵێك سیناریۆی بۆ فلیم داڕشت.
- ڕۆمانەکانی (ئۆمە زینداوین)، (سروود)، (کانی) و چەندان کتێبی دیکەی نووسیوە لەوانە: (فەزیلەتی خۆپەرستی)، (بۆ ڕۆشنبیری نوێ)، (سەرمایەداری: ئایدیای نەناسراو)، (مانیفێستی ڕۆمانسیییەت)، (چەپی نوێ: شۆش دژی پیشەسازی)، (پێشەکی بۆ زانستناسی بابەتی)، (فەلسەفە: کۆ پێویستی پێیە).
- ساڵی 1982 بەنەخۆشی شێرپەنجە کۆچی دوایی کرد.

برایەتی گۆلان بوو یاخود چی؟.. ڕۆمان ئامینێ

لای بۆشکۆ لە کوردستانیان ئەو ئاڵنگاریانەی ڕووبەڕووی ستاتیکی باکور و ڕۆژهەڵاتی سوریا بوونەوە بەهۆی چیەتی چەمکی برایەتی گۆلانەوە بوو کە بووە هۆی کەڵکئاوەژێی گرووپ و خێڵ عەرەبیەکان و هەگبەانەویان. لای خێڵ عەرەبەکانی ڕەقە و دەرزوورییش کە بوونیادێکی کۆمەڵایەتی ئەبستراکت و دواکەوتوویان هەیە، بوونی ئەنجومەنێ مەدەنیێ عەرەبیەکانی ئەو ناوچانە شتێکی کارتۆنی بوون و

بەیار لە دەستی سەرانی کوردی حەسەکە-قەندیلدابوو. سا لە ئاستیدا هەردوو بەچوونەکە ئەوانەتی و کورتبینانەیە و ناتوانەت وەڵامدەری ئەو پرسە بەت. لە ئاستیدا ئەو ئاڵنگاری و پاشکشانە بەهەی ناوەڕۆکی ئەو پڕۆژەیەو نەبوو کە خەی لە برایەتی گەلاندا مانەفەست دەکرد، چونکە هەر لە بنەڕەتەو کورد دەبوو لۆژیکی بانگەشەیەکی تاکتیکیدا حوکمی ئەو ناوچانە بکات کە خەی لە بانگەشەی برایەتیدا دەبینەتەو. بە تایبەت کە سیستمی جیهانی بە هیچ جۆرێ ڕێگە نادات کە کورد لۆژیکی بەیداخی ناسیونالیستیدا بەتە مەیدان و خەبات بکات، چونکە ئەو سیستمە لای وایە کە ناوچەکانی کوردستان بە تەنها کوردیان تەدا ناژی و ئەو سەردەکەشت بە ئاڵەزی و پشێوی کە زەرەری گەورە لە کەی سیستمەکە دەدات، لێرەدا شوێنی نییە زیاتر لێم بابەتە بدوێین. سا پرسی ئەو ئاڵنگاریانەی کە ڕووبەڕووی ستاتیی بارەس بووەو خەی لە چەندین هەکار و ئەنگێزەدا دەبینەتەو کە ئەمانەن:.

یەکەم: هەزە عەرەبەکانی ئەو ناوچانە هەستیان دەکرد پەراوێز خراون و ناوچەکانیان وەکو پێویست ئاوەیان لێنادرێتەو و داهاتی نەوتی ئەو ناوچانە بە خودی ئەو ناوچانە خەرج ناکرێن. ئەگەرچی ئەو ناوچانە دەوڵەمەندترین ناوچەی نەوتین، سا لە دەر زەمانەو و لە سەردەمی ڕژمە یەک لە دوای یەکەکاندا تامپەیەکی جەهەراون و لە سەرەتاترین خزمەتگوزاریەکان بەبەشن، ئەو ماوەیەش کە کورد بادەست بوو تێیاندا، ئەمریکا بەشکی بەرچاوی نەوتکەی دەبرد، لە چوارچێوەی قەرەبووکردنەوەی ئەو تێچوانەی کە بە شێوەی داعش و لاوازکردنی ژمەی سوریا خەرجی کردبوو، ئەوەشی بە بارەس دەگەڕایەو زیاتر لە بواری سەربازی و تونێل لێداندا خەرج دەدرا.

دووەم: سیستەمی پەروەردەی مەدەن و گەینی پڕۆگرامەکانی خوێندن بەپێی مێتەدەکانی "نێتەوەی دیموکراتیک" لای زەرەک لە هەزە پارێزگارەکان وەک هەوەک بە سینەوەی ناسنامەی عەرەبی و ئیسلامی بینراوە. لەلایەکی تریشەو هەرچەندە دروشمی "پکەوەژیانی ئاشتیانەی گەلان" زەر جوان بوو، بەڵام جێبەجێکردنی لەسەر ئەرزەکی واقیعی کە سانەکی زەرە بە بیری نەتەوەیی و ئایینی تونددەو پەروەردە کراوە، کارەکی ئاسان نەبوو. گونجاندنی سیستەمەکی مەدەرن و پشکەوتنخواز لەگەڵ پکهاتە عەشایەری و کۆنەپارێزەکان لە هەندەک ناوچەدا، جەرەک لە لەکتێنەگەیشتنی دروست کرد. ئەم ئایدەلۆژیایە بە کەمەگەیەکی خەڵکی وەک دەرزوور و ڕەقە نامە بوو". هەزەکان لەسەر بنەمای ئینتیمای خوێن و سەرکایەتی کلاسیکی ئاهاتوون، نەک

کەمپەن و ئەنجومەنی دیموکراتیک. هەسەدە دەیویست مەدلەکی "ئایدیالیستی و مرۆیی" لە ناوچەیکی "ماکیاڤلیستی و جەنگیدا" جیبجێ بکات. لە ڕاژەهاتی ناوەڕاست، کاتێک تە باس لە مافی ژن و دیموکراسیی ئاستەقینە دەکەیت، تەنها ڕووبەڕووی دووبەرەکان نابیتەوە، بەکو ڕووبەڕووی سیستەمێکی کۆنی چەند هەزار ساڵەش دەبیتەوە. عەشیرەتەکان دەترسان لەوەی کچان و ژنانیان وەک ناوچە کوردیەکان ئازادانە بەشداری ژیانی گشتی بکەن و بەوە بوونیادی عەشیرەتگەرایی تێکبچێت کە هەزاران ساڵە هەکاری مانەوەیانە لە دەوریدا، بۆیە هەر لە سەرەتاوە مووی لەشیان بەم پرانسیپانە گرژ ببوو.

سێیەم: ناچاری سەپاندنی کۆشی سەربازی، لەناوچەکانی ڕۆژ و دەرزووردا، بەهۆی زاڵبوونی کەلتووری خێڵەکی و یاخیبوونەوە. هەسەدە ناچاربوو بە چەی کۆشی سەربازی بچەسپێنێت، چونکە ئەو ناوچانە هەمیشە وەک بەمبی تەوقیتکراو وابوون و ئۆگەری تەقینەوەیان هەبوو، چونکە بوونیادی کەمایەتی ئەو ناوچانە بە ئایدیەک خێڵەکیانەیە کە لە هیچ کوێی دنیادا وێنەی نییە. خێڵ هەمیشە جێی دەسەڵاتی گرتووەتەوە، پێکدادانەکانی ساڵانی ۲۰۲۲- ۲۰۲۳ و خەپیشاندانەکان و تەراتێنی دەزگا هەواڵگرییەکانی ناوچەکە، دەخی ئەو ناوچانەی بە ناجێگیری هەشتبووەوە، بە تایبەت کاتێک هەسەدە ئەحمەد خەبیل ناسراو بە "ئەبوو خەولە"ی سەرکەی ئەنجومەنی سەربازی دەرزووری دەستگیرکرد، عەشیرەتە عەرەبەکان ئەویان وەک لەدان لە شکۆی ئەوان بینی و ئەوە بووە هۆی ڕاپەڕین و چەخماخەی پێکدادانی چە و پە کە تا ئێم دوایانەش خۆش نەبووەوە و هەزاران ماڵ ئاوارە بوون.

چوارەم: هێزی وەاتانی ناوچەکە و گەمەی دەزگا هەواڵگرییەکانیان: عەشیرەتە عەرەبەکانی ڕۆژ و دەرزوور بنکە و پێگەی خزمایەتیان لە دیمەشق و زۆر جێگەی تری وەاتانی عەرەبیدا هەن، بەهۆی ژن و ژنخوازییەوە. بۆیە پێش ڕووخانی ئەسەد، ئێران و ڕژێمی ئەسەد ئەو هەزانیان هان دەدا کە هەوە بەدەن ئەمریکا لەناوچەکانیان دەرپەڕنن، یاخود بەلایەنی کەمەوە ببنە سەرچاوەی هەراسانی بۆیان، لەو پێناوەدا هەموو شتێکیان پێشکەش دەکردن.. وەک ئەو یارمەتیانەی پێشکەشی ئیبراهیم هەلفەل و هاوەڵانی دەکرا کە خەی دەدا لە ملیۆنان دۆلار.

هەرچی هێزی سعودیە و قەتەرە، چ لە ماوەی پێش ڕووخانی ڕژێمی ئەسەد و دوای ڕووخانیشیدا کاریگەر بووە. سعودیە خەی وەک دایکی دنیای عەرەب دەبینێت، بۆیە لە سەرانسەری دنیای عەرەبدا هەمیشە هێزی خەی

بە شێوەیەکی ئاسایی بگۆڕێخستووە و چووتە نێو سیاسەتی ناوخۆی وڵاتانی ناوچەکە، بە تایبەت سوریا. لە پێش هووخانی ژمدا دیپلۆماتکانی لە باشی ئەمریکیکانەوە دەناردە لای هێزکان بۆ تایبەت هێزکانی "ءگیدات و شەمرات" و پارەداری دەکردن بۆ ئاوەی جەگری لە نفوزی ئێران بگرن لە ناوچەکانیاندا و وڵایان بکەنتەوە. لە دوای هووخانی ئاسەدیش دیسان بە هاوبەشی لەگەڵ قەتەر و تورکیادا رۆڵی کاریگەری هەبووە، چونکە سعودیە وایدەبینێت سیاسەتی کوردی دەبەتە هەی دامالینی ناوچە عەرەبیەکان لە هەمزە ئیسلامی و عەرەبیەکان و کوردانەنی ئاو ناوچانە. هەرچی قەتەریشە بە هەمان ئامانج ساڵدان ملیۆن دۆلاری خستووەتە بەردەم هێزە عەرەبەکانی ناوچەکە بۆ ئاوەی بتوانێت هەم بە گژ پەژەی کوردیدا بچێتەوە، هەمیش هەڵووەی سوتەمەنی خۆی قایم بکات و درێژیکاتەوە بەرەو تورکیا و لە تورکیاوە بەرەو ئەوروپا.

پێنجەم: هەڵەی ئەمریکا. ئەمریکا بەشێوەی فرەکارت و فرەئامانج لە گەمەپانەکەدا گەمەی خۆی دەکات و کردووە، لەلایەک پەیوەستی بە هاوئاهەنگی کورد بوو لە سەردەمی داعشدا و بە ئاوەی لە هەڵەی ئاوانەوە نفوزی خۆی بسەپێنێت و کوردیش بکات بە کارتێکی کاریگەر بەدەست خۆیەوە. لەلایەکی دیش نایدەویست کە کورد بە ئەندازەیەک پەل بهاوێت و گەورە ببێت کە جەوی لەدەستی دەرچێت بۆیە لاری نەبوو لەو ئاهنگارییانەی تورکیا و قەتەر و سعودیە هووبەووی کوردیان دەکردەوە بە تایبەت سەردەمی ئیدارەی بازرگانە بەمەاڵەکە "ترامپ" و نەردەکەی " تەم باراک". بە تایبەتی لەم دوایانەدا و لە پرسی هەکەوتنی پاریسدا، ئەو ئاسانکاریانەی تورکیا-سعودیە-قەتەر بە ئیسرائیلی کۆی ئەمریکایان کرد و باشووری سوریایان پشکش کرد، وایکرد ئەمریکا نەرمی زیاتر بنوێنێت، بە تایبەت کە ئەو هەڵە سوننەیە تا ئێستا هاوئاهەنگ لەگەڵ بەرژەوەندیەکانی ئەمریکا و نەیاریکردنی دوژمنەکەی ئەمریکا و ئیسرائیل کە ئێرانە هەنگاوی ناوە.
وە هەهەندەکی دیکەی ئەم پرسە ئاویە ئاگربڵتوو هەڵەی سوتەمەنی قەتەری بە سوریادا بگاتە تورکیا و لەوێوە بە ئەوروپا، ئەوا دەبەتە هەی بەبایەخکردنی سوتەمەنی هووسیا بە ئەوروپا و بەوە هووسیا گورزێکی کاریگەر دەخوات. بۆیە ئەم پێناوانە بوونە هەی ئاوەی ئەمریکا چاوپۆشی لە گەڵەکەمەی سەر کوردان بکات. پشتریش ئەمریکا هەڵەی بە دیپلۆماتکارە قەتەری و سعودیەکان دەدا بە ئاشکرا تەراتێنی هەقە و دەرزور بکەن و پەیوەندی لەگەڵ هێزە عەرەبەکان قایم بکەن، هەرکاتێکیش هەسەدە هەگری لەدەکردن، ئەمریکا پاساوی

دەنایەوە بووی کە باش نییە دژایەتی پێژە ئاسییەکانی سعودیە لە ناوچەکە بکەن، بە تایبەت ئووی کە بەناوی پێژەی هاوکاری و ئاوەدانکردنەوەو دەهاتنە ناوچەکە. چونکە ئەمریکا بە خەی نەوتی ئو ناوچانەی دەبرد و هیچی لێنادەهشتەو، لەو چوارچووەدا لاری نەبوو کە سعودیە و قەتەر ناوچەکە ببوژێننەوە و جەگری لە نفوزی ئێرانیش بکەن.

ئەمە چۆن زمان بەکار دێنین؟!.. سەدیق سەعید هەواندزی

هەموو زمانەکی شیعری، هەگری بونیادەکی واتاییە، بەو مانایەی زمان لە دەقی شیعریدا، ئەگەر لە ئاستی دەربڕین و فەمیشدا مانایەکی دیاریکراوی هەبێت، ئەوا هەمان ئەو زمانە دەشە لە چەندین دەلالەتی دیکەی زمانەوانی بیخوێنینەوە. بەگومان هەموو دەقێك هەگری مانایەکە، بەیەشە لە هەی زمانەوە ئەو مانایە دەگەیەنرێت.زمان لە دەقی ئەدەبیدا، هەمان ئەو زمانە میللییە نییە، کە دەشە بە ئاسانی لە ماناکەی بگەین، بەکو دەتوانین هەمان ئەو زمانە بە چەندین مانا بارگاویی بکەین. یەکێك لە ئەرکە بنچینەییەکانی زمان گەیاندنە، بگرە زمان خەی، وەك ئامرازێك بە پەیوەندی و گەینەوەی بیروڕا، ئامانج لەی گەیاندنی پەیام و گوتارەکە بە ئەویتر. لەرەوەش گەر لە هەووبەرە کەمەایەتییەکەی زماندا، تەنە گەیاندنەکە مەبەست بێت، ئەوا لە زمانی نووسیندا، شەو و چییەتی و چۆنیەتی ئەو گەیاندنەش لە فەمە دیارەکانی زمانە، چونکە زمانی دەق، زمانەکی مانایی، هونەریی و ئستاتیکییە و نابە بە هەمان فەمی کەمەایەتییانەی زمان، لە میانەی پەیوەندی ئاسایی کەمەایەتی بکاربێت، هەر ئەمەشە نووسین لە زمانی ئاسایی جیا دەکاتەوە، چونکە نووسین بە مانای داشتن و هەکخستن و بەواتاییکردنی زمان. لەو هەوانگەیەوە، گەر سەرنج لە زمانی نووسینی بەشەکی زەر لە نووسەران بدەین، دەبینین هەچاویی ئەو هەکخستنە هونەریی و مانایەی زمان ناکەن و تەنها لە هەووکاری دەرەوەدا، سەرنجی زمان دەدەن، کە ئەمەش هەیە و جەرەکە لە درك نەکردن بە هونەری بەرجەستەکردنی

زمان لە دەقدا. بۆ نموونە: هاوڕێیەکم، کەمێک شیعرێکی بە ناوی (لێرە ھەژار بە تام درێژ) بۆاوکردەتەوە. ئەم ناونیشانە لە ئاستی فەرمی زماندا دیارە مۆبەستەکەی ڕوونە، بەڵام گەر بپرسین تامی ھەژار چۆنە؟! ئەوا بەگومان ئەم ناونیشانە ناتوانێت، دڵالەتی واتایانەی خۆی لە ڕووی ناوەرۆکەوە بگەیەنێت، چونکە لە بنەڕەتدا ھەژار تامی نییە و تامکردن پەیوەندی بە ھەستکانەوە ھەیە و ھەستکانیش دەبە ئەزموون بکرێن، ئەوکات دەردەکەوێت پەیوەندی ئەمە بە شتکانەوە لە ڕووی ھەستییەوە چۆنە. ھەبەتە زمانی شیعری، زمانی سمبولی و مۆجازییە، بەڵام دواجار ئەوەی لە دڵق بە گشتی و شیعریش بە تایبەتی بوونی ھەیە مانایە، بەو پێیەی خوێنەر لە پاڵ چێژ و جوانی زمان، مانای بەلاوە مۆبەستە، لێرەوەش ئەم ناونیشانە شیعریانە ناکەوێتەوە. گەر لە بری تام وشەی (بە ئەندازە، یان بە سنوور درێژ) بۆکارھاتبا، ئەوا مانای شیعرییانەی خۆی دەگەیاند، بەو پێیەی ھەژار دوانزە کاتژمێرە و ئەو ھەژەی شاعیریش وەسفی کردووە، لە دوانزە کاتژمێر زیاترە، بەمەش پەوانەی زمەن و پەوانکردنی کات لە ڕووی واتاییەوە ھاوواتا دەبوو لەگەڵ ناونیشانە شیعرییەکە، پێچەوانەی تام، چونکە زمەن پەوانە دەکرێت و چوارچەوێکی فیزیکی و مێژوویی ھەیە و ئەمە لە کرداری ھەستی تامکردندا بوونی نییە. گریمان گەر لە بری ھەژار، ھەگاریش بۆکارھاتبا، ناونیشانەکە زۆر جوانتر و پڕ مانا تر دەبوو، چونکە زۆرجار دەگوترێت، ھەژگارێکی تفت و تاڵمان بە سەر برد، بەڵام ھەرگیز ناڵێین، ھەژەکی تفت و تاڵمان بە سەر برد، چونکە لە ھەژگاردا زمەن کراوەیە، بەڵام لە ھەژدا دیاریکراوە و داخراوە، چونکە دوانزە کاتژمێرە، بەو پێیەی شەو و ھەژ بەسەر یەکەوە بیست وچوار کاتژمێرە.

*ئەم بابەتە لە ھزروھونەری ھەژنامەی خەبات ژمارە(244) لە 19/2/2026 بلاچوکراوەتەوە.

ھەسەد و شەرع لە ڕکەوتنەکی

ئاژاوەزدا.. عوسمانی حاجی مارف

هاوپەیمانی حکومەتی ئەحمەد شەرع بە هێزێکی وتنی لەگەڵ هەستدە، وەک خانی هاتنە ژوورەوە بۆئارامی بە گەندانەوەی سەروەری و یەکخستنی هێزە چەکدارەکانی لە تەواوی سوریادا دەبینێت، هەستدەش وەک چوارچێوەیەک لە دامەزراندنی پێگەی سیاسی خۆی لەناو دەوڵەتی سوریادا مامەڵە دەکات.

کێبوونەوەی نێوان تەم باراک و مەزڵوم عەبدی، تەنیا بۆ چەسپاندنی ئاگربەست لەسەر زەوی سنووردار نەبوو، بەڵکو دەرگای بەووی گفتوگۆیەکی سیاسی فراوانتردا کردەوە سەبارەت بە پێوەندیەکانی داهاتووی نێوان هەستدە و دەوڵەتی سوریا، هەرچەندە ئاگربەست ئاگەیاندراوە، بەڵام سیاستی ئێکەوتنی ترەمپ و ئەرگان و شەرع، نیگەڵدراوە!.

هەنگاوەکانی دەوروبەری درێژکردنەوەی ئاگربەست، بەحساب هەوداننکە بە گەڵانکاری چەنایەتیەک کە بەبەراورد بە هەوڵەکانی پێشوو، هەوڵێکە بۆ کەمکردنەوەی پەرەسەندنی شەڕی ناوخۆ، گوایە ئەمجارە لە هەنگاوی دانوستانەکاندا، ڕەچاوی بەرەوبەردنی ململانێکان بە گەڵان بەدوای سروشتی پێوەندی سیاسی و دامەزراوەیی نێوان هەستدە و دیمەشق دەبات، کە زیاتر بەرەو سنوردارکردنی پێگەی هەستدەیە لە سوریا.

بەرامبەر ئەو ئێکەوتنەی کە لە ١٨ی کانونی دووەمدا واژۆ کرا، چوارچێوەی ئەم گەڵانکاریەی پێکهێنا، کە شەرع وەک پێشکێک بۆ هەوشاندنەوەی پێکهاتەی سەربازی هەستدە سێبری دەکرد، لەکاتێکدا چاوەڕوانی هەستدە بوشوویە دەردەکەوت کە هێزەکەی وەک بەشێکی سەربەخۆ لەناو دەوڵەتدا بە فەرمی بناسرێت.

لایەکەوە هەستدە هەوڵەدات خۆی وەک هاوبەشێک پیشان بدات کە ئامادەیە بە تێکەڵبوون لەگەڵ دامەزراوەکانی دەوڵەتدا، لە لایەکی دیکەوە، ئامانجی هەستدە دەستبەرکردنی پێگەیەکە لەناو ناوندەکانی بڕیاردانی ناوندیدا، کە پێیانوایە، بەم شێوەیش دەتوانن کاریگەری سیاسی و ئەمنی خۆیان لە قەناغی دوای یەکگرتندا بپارێزن.

پارێزگای حەسەکە وەک هەستیارترین خاڵ لەم پرسەیدا دیارە، کە ناوندی کێشکردنی جوگرافی و سیاسیە بۆ ئەو ناوچانەی کە لەژێر کەنترۆڵی هەستدایە، هەر دامەزراندنێک لە حەسەکە ناتوانرێت لە هاوسەنگیە ئاماژە ئەمنیەکان و خێڵەکی و ئابووریەکان جیا بکرێتەوە، ئەمەش وادەکات کاندیدکردنی پارێزگارێک لەلایەن

هەسەدەوە، یان ئاماژەیەکە بە هاوبەشیەکی درێژخایەن لەگەڵ دەوڵەت، یان دەستپێکی دانوستانە سەختەکانە، لەسەر ئەوەی کە دەسەڵاتی ئاستەقینەی لە ناوچەی جەزیرەی سوریا بگشتی و لە حەسەکە بەتایبەتی بەدەستەوە دەبێت؟.
واشنتۆن پاڵ بە یەکلایکردنەوەیەکی وردەوە دەنێت، کە گرەنتی یەکگرتنی هێزەکانی هەسەدە لە دەوڵەتی سوریادا جێبکاتەوە، بەڵام دەیەوێت لەژێر هەڵومەرجێکدا ئەم یەکگرتنە پێکبێت، کە هێگری نەبێت لە دەوری نەخشەو سیاسەتەکانی ئەمریکا، لەم چوارچێوەیەدا پێداگری ئەمریکا، لەسەر بە کراوە هێشتنەوەی دەرگای ئاگربەست و دابینکردنی بەرگێکی سیاسی دەبێت، تا هێگە بە گواستنەوەی وردە وردە لە بەرەکانی جەنگەوە بە مێزی دانوستان هەنگاو بنرێت.
گومانی تیانیە کە دیمەشق بە وریاییەوە لە پرسی درێژکردنەوەی ئاگربەست نزیک دەبێتەوە، هێتیدەکاتەوە بیکاتە هێکارێکی سادە و ئەتەماتیکی و بەمەرج، سەرچاوەیەکی حکومی لە لەدوانی تایبەتدا هایگەیاندووە، کە هەکاری سەرەکی هازی نەبوون بە درێژکردنەوەکە، پێگەی بەرزی ئیستای سوپای سوریایە، گوایە تەوانینی شەرع پێگەی دەوڵەتی سوریا چ لە هووی سەربازی و چ لە هووی سیاسیەوە بەهێزتر دەیبینێت.
کەبونەوەی ئەم دواییەی هەولێری نێوان نوێنەرانی واشنتۆن و هەسەدە لە چوارچێوەیەکی سەربازی نائاسایدا هووی نەدا، بەڵکو لە چوارچێوەیەکی سیاسی ناسکدا پێشهات، کە لایەنە پەیوەندیدارەکان بەدوای بەهێزبردنی دەخەکی ئاهێزترن، هەوڵدانەکە لە قەناغەکی هاگوزەری ناوچەکە بەرەو سەقامگیری بە ئەمنیەتی سەرمایەگوزای، نەک تەنها ئاگربەست. درێژکردنەوەی ئاگربەستی نێوان دیمەشق و هەسەدە، هێنگدانەوەی هەوڵەکە بە هێکخستنەوەی دەخی هێژهێماتی فوورات، لەنێوان گەلانی هاوسەنگیە ناوچەیەکان و زیادبونی فشارە نێودەوڵەتیەکان، کە بەدوای سوریایەکی یەکگرتووەن لە پرسەی بەهێزکردنی دەسەڵاتی شەرعیەوە. بەیە هەر درێژکردنەوەیەکی ئاگربەست دەبێت مەرجی هووی هەبێت، بەپلەی یەکەم بونی گەرەنتی پابەندبونی هەسەدەیە، کەجێبەجێکردنی هێکەوتنی ١٨ی کانونی دووەمی ٢٠٢٦ مسۆگەر بکات!.
هەبەتە بونی گەریلاکانی پەکەکە لە نێو هەسەدا، کاریگەری لەسەر هێکەوتنەکان و ئاگربەست دەبێت، بەتایبەتی پەکەکە بشێوەیەکی وەها کاریگەر لەنێو هەسەدا هەیە، کە دەتوانێ بیاردان لەناو هێزەکانی هەسەدا کەنترۆڵ بکات، ئەمەش ئەو ئاراستەیە بە هەسەدە پشبینی دەکرێت، ئاگربەست دەرفەتێکی پێئەدات، خێی بە پەکەدانەکی درێژخایەن لەدژی سوپای سوریا ئامادە بکات!.

پشتر لە ئاگەیندراوەکی حکومەتی سوریا ڕونکرایەوە، هێزەکانی سوریا ناچنە ناو سنتەری شارەکانی حەسەکە و قامیشلۆ، بەڵکو لە پڕاوەزی شارەکانیان دەمێننەوە ئەگەر هێرشێکی یەکلایی بکرێتەوە، بەڵام دواتر باسی هێڵی کاتی و وردکاری یەکگرتنی ئاشتیانەی پارێزگای حەسەکە بە شاری قامیشلۆشەوە دەکرا، لەهەمانکاتدا هێزەکانی سوریا چونە ناو حەسەکە و کۆبانی و قامشلۆ، گوایە بە ماوەیەکی دیاریکراو لێوی دەمێننەوە.
سەرچاوە سەربازیەکانی سوریا ئاماژە بەوە دەکەن، هێشتا چانسی هێرشێکی دەتوانێت بەردەوام بێت، بە مەرجێ هەسەدە پابەند بێت بە دوو خاڵی سەرەکیەوە، یەکەم پێشکێشکردنی لیستی کەسایەتیە بڵایەنەکان بە پێستە سەربازی و ئیداری و پەرلەمانیەکان، دووەم هەنگاوی جددی بنێت بە بڵایەنکردنی کادرەکانی سەر بە پەکەکە، بەتایبەت کەسە بیانیەکان.
دەوترێت، مەزڵوم عەبدی ئامادەیە پابەند بێت بەهێڵکۆپتەرەکە! بەڵام هەوبەوی هێوتەکی تونديەوە لەناو هەسەدەدا، کە پێیوەندی هەرەمی و نەودەوڵەتیان هەیە، هێنگە ئاستەنگی لەبەردەم جێبەجێکردنیدا دروست بکات، بەتایبەتی سەبارەت بەو لیستانەی بیارە پێشکێشی ئەحمەد شەرع بکرێن، لەوانەیە ئەو ناوانە لەخۆ بگرن، کە لەئاستی ناوچەییدا هێت دەکرێنەوە، بەتایبەتی لەلایەن تورکیا و سعودیەوە، ئەمەش دەرگا بەووی فشارە مەیدانیەکاندا دەکاتەوە کە ئاگربەستەکە نەتوانێ بەردەوام بێت.
هەرەوەها کۆبانی وەک بەربەستەکی هەرە بەرچاو لەم پرسەیەدا دەمێنێتەوە، وەزارەتی بەرگری سوریا وەک کانتۆنەکی جیا لەو کارتە سنووریەی حەسەکە لێژر دەستی هەسەدە دایە دەوانێت، پێیوایە کە چارەسەرکردنی ئەم کێشەیە ئەستا زۆر گرنگە، هەروەها دیمەشق چارەنووسی کۆبانی بە چارەنووسی قامیشلیەوە دەبەستێتەوە، بە لەبەرچاوگرتنی سیمبۆلیزمی سیاسی و نێتەویی ئەوان، کە هەر چارەسەرێک، چ ئاشتیانە بێت یان سەربازی، دەگاتە چارەسەرکی هاوبەش.
لەبەرامبەردا دیمەشق و ئەنقەرە گومانیان هەیە لە نیازکانی هەسەدە، پێیانوایە هەوڵی کێنی کات دەدات بە سود وەرگرتن لەئاگربەست، هاوکات هەماهەنگی میدیایی خۆی بە کەکردنەوەی دانیشتوانی کورد لەسەر ئاستی ناوچەیی پەرپەدەدەن بە ناسینی سوپای سوریا بە هەوڵی بە ئەنجامدانی پاکتاوی نێتەویی، هەرچەندە پەدچێت هێکۆتەکە بە ئەستا بەردەوام بێت، بەڵام ناتوانرێت پشلکاریەکان هێت بکرێتەوە، بەتایبەتی سەبارەت بە چونە ژوورەوەی دامەزراوەکانی دەوڵەت بە ناوچەکانی ژێر کۆنترۆڵی هەسەدە.

بەجیا لە هەر دوورێک کە ململانێ و نەخشەو سیاسەتەکانی ئەمریکا بنەمای کاریگەری دەبینێت لەسەر ناوچەکە، پەدەچێت لە کورتخایەندا، دانوستانەکانی نێوان دیمەشق و هەسەدە بە درێژکردنەوەی ئاگربەست بە ماوەیەک بەردەوام بێت، هەنگاوی ئەمنی بە جێبەجێکردنی ئۆتۆنۆمی گیراوەتەبەر، بەڵام یەکگرتنی هەمەلایەنە، ناڕۆشن و ئاگیراو دەمێنێتەوە، چونکە ئەوە نەزانراو نیە کە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی هەسەدە، دەخێکی سیاسی و کۆمەڵایەتی تەواو جیاوازە لەبەرامبەر ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی حکومەتی سوریادا، سادەترینیان، واقیعەتی هێزە سەربازیەکانی سوریا ئیمکانی نیە قەبووڵی کەن، بەنمونە بوونی ژنان لە پۆستەکانی هێزی سەربازیدا، جگە لە زۆرلایەنی تر لە جیاوازی سکولاری و ئازادی و شارستانیەت و مافەکانی ژنان، کە ناکۆکە لەگەڵ بەرامبەر دەسەڵاتی ئیسلامی سیاسیدا. ئەو دەخەی بە شەرع هەزم ناکرێ، واقیعەتێکی پێکهاتەی دەسەڵاتەکەیەتی، کە هەکار و زەمینەیەکی واقیعی، ئەو رێکەوتن و ئاگربەستە تووشی شکست دەهێنێتەوە، دووبارە کێشە و هەڕشەکانی بە سەر رۆژئاوا وهەا دەست پێدەکاتەوە، ئایندەی سیاسی ناوچە کوردنیشینەکان و سوریا روبەرووی بارگرژی و کارەساتی زیاتر دەکاتەوە.

لە پیرمام.. یەکەمین فیستیڤاڵی شانۆی سەرشەقام بەرەو چوون.. کامەران حاجی ئیلیاس

ئەگەر ئاوڕێك لە مێژووی هونەری شانۆ لە پیرمام بدەینەوە چەندین کاری ناوازە لەم شارۆچکەش کراون بەهۆی بوونی کەمێکی هونەر و وێژەی کوردی لقی پیرمام بە تایبەتی لە هەشتاییەکانی سەدەی رابردوو بە نموونە چەندین شانۆگەری پێشکەش کراوە وەکو شانۆگەری (فەیلەسووفی ئاخر زەمان) لە نووسینی و دەرهێنانی یوسف برادەستی، شانۆگەری (هاورێکی تاساو) نووسینی جەلیل زەنگەنە دەرهێنانی یوسف برادەستی، شانۆگەری (شاری ئۆیەن) نووسینی تەعەت سامان و دەرهێنانی یوسف برادەستی،شانۆگەری (مەلەف) نووسینی تاهیری

دەرهێنانی یوسف برادەستی... لەگەڵ چەندین ئەکتەر و دەرهێنەری بە توانا لەم شارەدا بوونیان هەبووە ئەستاش بەردەوامن..
شانۆی شەقام ئەو شانۆگەریانە لە خەڵگرێت کە لە دەرەوەی هۆڵەکان نمایش دەکرێن واتە لە شوێنە گشتییەکان وەکو بازار و پارك و نەخۆشخانەکان لە وێستگەکانی میترۆ و شەمەندەفەر نمایش دەکرێن ئەم شێوازە چەندین مەرجی تایبەت بەخۆی هەیە بەنموونە بینەران بانگشت ناکرێت بە بینینی نمایش بەڵکو جەماوەر خۆیان ئامادە دەبن بە بینینی نمایشکان زۆر جاریش دەقی ئامادەکراو نییە واتە مەرج نییە تەکستەك ئامادە کرابێت و چەند ڕۆژێك پرۆڤەی لەسەر کرابێت بەڵکو بەشێوەی ڕاگوزەر (ئیرتجال) نمایش دەکرێن لە هەمان کاتدا بابەتەکان بابەتی هەنووکەیین.بە شێوەیەکی گشتی ئەکتەر دەبێتە کەڵگەی سەرەکی شانۆگەرییەکان.. نمایشکانیش کورت دەبن سەما و موزیك و جل وبەرگی ڕەنگاو ڕەنگی سەیرو سەمەرەو سەرنج ڕاکێش لەم جۆرە نمایشانە گرنگی زیاتری پێدرێت خاڵەکی تر بەشداربوونی ئامادەبووان لە نمایشکانە لەگەڵ ئەکتەرەکاندا ئاوێتەی یەکتری دەبن لەڕەدا توانستی ئەکتەر دەردەکەوێت بەوەی تاچەند دەتوانێت ئامادەباشی هەبێت بۆئەوەی بەشێوەیەکی سەرکەوتووانە هەڵسووکەوتیان لەگەڵدا بکات چ لە ڕووی دیالۆگ بێت یاخود هەرکردارێك کاتێ بینەر بۆرامبەرئەکتەر کارو کاردانەوەی دەبێت.
لە کوردستان بەشێوەیەك لە شێوەکان شانۆی شەقام لە کۆنەوە هەبووە بەڵام لە ژێر ناوی شانۆی شەقام نەبووە بە نموونە یاری(بووکە بەبارانە) بەڵام شانۆی شەقام زیاتر لە دوای ڕاپەڕینی بەرهای 1991 سەری هەڵدا واتەچەندین شانۆگەری بە ناوی شانۆی شەقام نمایش کران هەرچەندە تائێستا لە زۆرێك لەسەرچاوەکان باس لەوە دەکەن کە هونەرمەند(ئەسوەد فائق) یەکێك لەوەی کە ئەو یەکەم کەس بووە شانۆی شەقامی لە شاری کەرکووك نمایش کردووە لە دوای ڕاپەڕنیش لە ساڵی 1991 هونەرمەند رزگار ئەمین لە شاری هەڵەبجە کاری لە شانۆی شەقام کردووە لە ساڵی 1995 هونەرمەند نیهاد جامی کاری لە شانۆی شەقام کردووە لە ئێستادا لە کوردستان گرنگی زۆر بە شانۆی شەقام دەدرێت لە چەندین شاری فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی ساڵانە تایبەت بە شانۆی شەقام سازدەکرێن وەکو فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی شانۆی شەقامی کەرکووك ،فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی شانۆی شەقامی سنە، فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی شانۆی شەقامی مەریوان فیستیڤاڵی نێودەوڵەتی شانۆی شەقامی دەربەندیخان فیستیڤاڵی شانۆی شەقامی سەران – رواندز...
لە 16ی 2ی2026 لەلایەن بەڕێوەبەرایەتی پەروەردەی پیرمام –چالاکی قوتابخانەکان بۆئامادەبوونی جەماوەرێکی زۆر کە هەموو چین و تۆژەکانی ناوچەکەی لە خۆ دەگرت لەپیرمام یەکەمین فیستڤاڵی شانۆی

سەر شەقام بەرەوچوو.لە فیستیڤالەکەدا 11 قوتابخانە بەشداری فیستیڤالەکەیان کردبوو کە بریتی بوون لە:

- قوتابخانەی ئامادەیی دوینی کچان بە شانۆیی(پەنجەرەك رووە تاریکی) ئامادەکردنی سایە حسەن سالح .بەرەوبەر سیابە سەرباز رەشید ئەکتەرەکان (بەریڤان دەدار موتەلیب، هەیفا تیلی فەتاح،هەژان رەوند رەشید،راز سەمیر کەرخی، نیڤیبن سیامەند تەها، ڤیان مخسوود رەسول).
- قوتابخانەی هەدی بنڕەتی تەکنیکاو بە شانۆیی(هەز لە یەکگرتن دایە) ئامادەکردن و سەرپەرشتی کردنی ساکار عومەر فەتاح بەرەوبەر ئەکرەم ئەحمەد حەمد ئەکتەرەکان (ڤوومانگ سەعدی عەبدولعەزیز، ڤووماس سەعدی عەبدولعەزیز، محەمەد سلەمان حاجی ئیبراهیم،رەنا سلەمان حاجی ئیبراهیم ،سینامحموود گەنج خلیل،قارین عوسمان کاکە زیاد، سەعد ئەرسەلان حەیدەر،موبین محەمەد سەعید،سیما مەحمەد کاکە جەنگ،ڤەمان فەرمان سەلمان،مەسرور کاهین عەبدولرەحیم).
- قوتابخانەی یارانی بنەڕەتی کچان بە شانۆیی(ئەمە بووین بەرگ) ئامادەکردنی سایەحسەن سالح سەرپەرشتی سەیران تەحسین حسەن بەرەوبەر سازان فواد ئەحمەد ئەکتەرەکان(ڤیا بارزان هاشم، شەرمین شەرکە شەهاب، شادین رەباز محەمەد، زینە ئارام عوسمان، ژیما دەشاد عودی، مهتاب خورشید محەمەد ئەمین،ڤانیا مەهدی حسەن، ڤەها شاخەوان عەوەز، هەنیا هەرش رەشید).
- قوتابخانەی هەواری بنڕەتی تەکنیکاو بە شانۆیی(کوردستان یەك پارچەیە نابەت بە چوار) ئامادەکردنی شوکریە جوهەر سەرپەرشتی ئازاد کازم حەسن بەرەوبەر شوکریە جوهەر قادر ئەکتەرەکان(دەچین سەرباز حسەن،حسەن سەرباز حسەن، ئەسیل ئەیاس عوسمان،میلینا رائب خورشید،بینا نزار سالح ،یارا نزار سالح ،هەژین دلاوەر بابەکر).
- قوتابخانەی کەمەنگای پەروەردەی ئاگای ناحکومی بە شانۆیی (یەك بڕیار و یەك پەیام) ئامادەکردنی دەرهێنانی ئەیوب کەمال سەرپەرشتی زیاد محەمەد بەرەوبەر ڤیان بەرکات .ئەکتەرەکان (کارین ئەبدال حوسەن، تەلار زەکەریا حامید،محەمەد وەلب خۆشەوی،میر نەورەز دلێر،تانیا زەکەریا حامید، داڤین مەهدی چیچێ،دەنیز غەریب سەدیق،مەهسا ستار تەها،کیان عەبدوڵا، سەفا زاتی تەقیەدی،شادی دلێر مەجید، تاهر ئەهیام تاهر،هەڤراس کەڤان عەباس ،ڤەهەل فیلەر ئەحمەد،

ئیلینا سەعدی زەرە، رامیار جەدیع باقی، پەریسا سەیدوان عەبدوڵا).
-قوتابخانەی کەرکی بنەڕەتی تەکمیلاو بە شانۆیی(ئەمە نەتەوەی کوردین) ئامادەکردنی پەرەز نەوزاد ئەحمەد .سەرپەرشتیار پەنا نەحمەدین شاکر.بەرەوبەر ڕەدوان جەمال فەتحوڵا.ئەکتەرەکان (ئیلیاس ئیسماعیل عەبدوڵا،لارا بارزان غازی، سەما حاتم ماهر، سیدرا سەنگەر عوبەد، نقار نائف محمەد، سەهەند محەمەد ئومەد، لانە فەرهاد خدر، یارا بەختیار محسن).
- قوتابخانەی هەڵانی بنەڕەتی تەکمیلاو بە شانۆیی (سەزیك بە نیشتیمان) ئامادەکردنی بنار سەعید وە ئاژین کاکل. سەرپەرشتی ناسکە عومەر، بەرەوبەر نەسرین یزدین سلەمان.ئەکتەرەکان (نالین هەندەن، نازە سابیر، بیتا هەژار، لینا نزار، سەناریا شکور،تاڤگە بەرژ، ئانیا شەروان،شەهڤین ڕەجەب، دڵڤین حسەن،نەورەز سیامەند،جەننت بژار،ئەما سامان ن شاجوان شکور،سینا حسەن،سیدرا عوزەر،لانیا تەحسین،شیفا سەربەست).
- قوتابخانەی ئەهەندی ناحکومەی بەشانۆیی (تەکنەلۆژیا) ئامادەکردنی شێما عەبدولڕەزاق.سەرپەرشتی ئابەر ئەبوبەکر .ئەکتەرەکان (تانیا کەریم دسکە، دانا مەحیەدین حاجی عومەر، سلەمان زاهیر خالد، کارین کاروان جەودەت، عامر نەزهەت محەمەد، بنامین ئازاد).
-ئامادەیی سەربەنی کچان بە شانۆیی (ئەرە کوردستانە) ئامادەکردنی ئارەزوو عەبدولقادر ساڵح.بەرەوبەر شەخان شەفیع ئەحمەد ئەکتەران(گوڵشین مەلك،ڕانیا ئازاد،ڕۆیدا هادی ،زەکەریا حاتم،سەنا دلۆڤان، سەلوا یوسف، فەرێدون حەسن).
- قوتابخانەی شەهید شیفای بنەڕەتی کچان بە شانۆیی(ئازادی) بەشادربوو ئامادەکیدنی سایە حسەن ساڵح سەرپەرشتیار و بیرکەی چراخان غەفور ساڵح بەرەوبەر دلچین محەمەد ئەمین ئاودل.
ئەکتەرەکان (ڕۆژین نەژادرەفیق، ڕۆیدە محمەد عەبدوڵا، نەرمین نادر).
- قوتابخانەی غاندی بنەڕەتی تەکمیلاو بە شانۆیی 0باجدانی گەلەکی بە تاوان).بەشداری فیستیڤاڵەکەی کردبوو لە ئامادەکردنی کوێستان حەستن حمەد و چنار حەمید مەجید سەرپەرشتی ڕولەخا میرزا خورشید.بەرەوبەر هزرت وەسمان

ئەحمەد ئەکتەرەکان(ئیقا ساڵح، دلقان گەیلان،روهان شیمال،لاڤی بریندار، سدنا کاوە،ریڤان محەمەد،دادیار باوەری، فەرزاد فاخر، ئومێد ئیبراهیم،یارا جاسم،وارڤین برهان،بریار بەشدار،دونیا ئومێدئەحمەد سەلام،میرزا،حەیدەر،محەمەد جەلیل ،راهیی ئەردەوان،کارین هەرش،ئیحسان،حسێن یاد جاسم،دارین غازی،کوفان،ئایلا شەروان محەمەد شوان،زانیار حەسن، هیڤی نیعمەت).

لە کەتایی فیستیڤاڵ باشترینەکان لەلایەن لیژنەی دادوەری دەستنیشان کران بەڵام بەهۆی بەستی هاندان و دەست خۆشی بە بەشداری کردنی قوتابخانەکان خەڵاتی بەشدار بوو بەسەر سەرجەم بەشداربوون دابەش کرا.

بەڕێوەبەری فیستیڤاڵ- نعیمە زبەر محەمەد

لەژنەی هەڵسەنگاندنی شانۆیەکان بریتی بوون لە هونەرمەندان (کامەران حاجی ئەلیاس، دارا مەحمود عەبدولعەزیز،رازکەمال حسێن).

لیژنەی سەرپەرشتیاری فیستیڤاڵ (بەڕێوەبەرایەتی فەرهەنگ و هونەر، دەگەش عومەر تەها،مەریوان مەغدیدعەوەا،خۆشەوی حسن حەکیم،جوتیار ڕەفعەت عەبد،سایە حسێن سالك نەبەر عەبدوڵا).

لیژنەی هونەری فیستیڤاڵ (جوتیار ڕەفعەت عەبد،سایە حسێن ساڵح، محەمەد کەمال سەعدی).

لیژنەی پشکنینی شانۆیی(لیلە عەبدولڕەحمان محەمەد،نجلا ئەسعد میرزا، غەریبە غایب یزیدین،جریدە شینە سلێمان، سەیران بایزدین، جەمیل محەمەد عەلی،کەریم نوعمان).

ئەگەر ماوەی فیستیڤاڵەکە ماوەی یەك ڕۆژ بووە کە (11) شانۆگەری نمایش نمایشکان لەهەموو ئاستێکی تیا بوو نمایش هەبوو لە ڕووی بیرکەوە زەر باش هەبوولە ڕووی دەرهێنان زەر باش بوو ئاوەی زەر گرنگ بوو بەهەرەی زەر بە توانا لە ئەکتەرەکان بەدی دەکرا هەرچەند بەشی زەریان یەکەم جاریان بوو نواندن بکەن هەندە لە نمایشکان لەڕووی تەکنیك زەر باش بوو .

پیشناری دەکەم ئەگەر هاتووئەم فیستڤاڵە بەردەوام بوو واتە فیستڤاڵەك بکرێتە نەریتێکی ساڵانە دەبَ خوولەك بە مامەستای پسپەری هونەری بکرێتەوە بە زیاتر ئاشنا بن بە شانۆی شێقام چونکە زەرەك لەوشانۆگەریانەی لە فیستیڤاڵەکە نمایش کرا لە نێو هەڵی شانۆش نمایش کرابان زەر ئاسایی..

ئاوەی زەر دەخۆشی کردم بوونی سپۆنسەر بوو بە فیستیڤاڵەك مایەی دەست خۆشیلێوانە دەزگاری خەرخوازی حاجی ئیدریس

سورچی خاوەنی ستێدیۆ (JSN) هونەرمەند جوتیار ڕەفعەت و زۆر کەسی تر بانگهێشتی ناحکومییەکان هاوکاری باشی فیستیڤاڵەکە بوون.
هەر چەندە سازکردنی ئەو جۆرە فیستیڤاڵانە لایەن بەرپرسیارێتی پەروەردەی پیرمام کارێکی زۆر باشە دووبارە دەست خۆشی لە هەموولایەک دەکەم.

هەرەمی کوردستان دەبوو لە ساڵی 1992 خاوەن دەستووری خۆی بێت.. د. نووری تاڵەبانی

دەستوور بۆ هەرەمی کوردستان وەکو بەشێك لە عێراق لە ڕووی دەستووریەوە نادەکرا چونکە ئەو سیستەمە دەستووریەی کە شێوەی حوکمڕانی لە عێراق دیاریکردبوو لە پاش لکاندنی باشووری کوردستان بە دەوڵەتی عێراق لەسەرتاوە لەسەر بنەمای سەنترالیزم بووە. هەموو دەستوورەکانی عێراق، بە تایبەتی دەستووری ساڵی 1925 کە یەکەم دەستووری عێراق بووە وەزارەتی کۆلۆنیالی بریتانیا ئامادەی کردبوو، هەروەها ئەو دەستوورە کاتییانەی لە پاش ساڵی 1958 پەسندکرابوون لەسەر ئەو بنەمایە دابڕژابوون، بەشی هەرە زۆری دەسەڵاتەکان بە دەزگاکانی ناوەند درابوون. لە پاش ڕاپەڕینی بەهاری ساڵی 1991 و کۆچەوە مەزنەکەی کە بووە هۆی دامەزراندنی ناوچەیەکی ئارام لە بەشێك لە باشووری کوردستان، ڕژێمی عێراق دەزگاکانی لەو ناوچانە کشایەوە، بۆیاری سازدانی هەڵبژاردن لەلایەن "بەڕێی کوردستانی"یەوە درا تا ئەنجوومەنێکی نیشتمانی/پەرلەمان هەڵبژێردرێ ئەرکی سەرکی دیاریکردنی حکومەتێك بێت بۆ بەڕێوەبردنی کاروبار لەو ناوچەیە. لە 4/10/1992 پەرلەمانی هەرەمی کوردستانی هەڵبژێردرا و سیستمی فیدراڵی بە پاشڕۆژی عێراق پەسندکرا، ئەو بڕیارە ڕێگای خۆشکرد بۆ دامەزراندنی قەوارەیەکی سیاسیی دە فاکتۆ لەو ناوچەیە، حکومەتی هەرێم دەسەڵاتی بەڕێوەبردنی کاروباری ناوخۆیی و دەسەڵاتی پەیوەندیکردن بۆ دەرەوەی هەرێم هەبوو، لەگەڵ داکۆکیکردن لە سنووری ئەو بەشە ڕۆژگاراوەی کوردستان، واتە هەموو دەسەڵاتکانی دەوڵەتیی. ئەو بڕیارە گرنگی پەرلەمان دەبوو بڕیارێکی دیکەی بدوابێت، کە پەسەندکردنی دەستوور بوو بۆ هەرەمی کوردستان، لەو دەستوورەدا دەسەڵاتکانی دەزگاکانی هەرێم و ماف و ئەرکەکانی هاوڵاتیان بە ڕوونی دیاری بکرێن.

کۆمەڵێك قانوونناسان لە ساڵی 1991 داوای دانانی دەستوورمان دەکرد، هەتا ئێگەر دەستوورێکی کاتیش بێت، چونکە دەستوور سەرچاوەی هەموو قانوونەکانە لەوەدا شێوەی حوکمڕانی و چۆنێتی دابەشکردنی دەسەڵاتکان و ڕێکخستنیان دیاری دەکرێت. ئەو داواکارییە پشتگیریی لەدەکرا لەلایەن خەڵکی کوردستان لەناوەوە لە دەرەوەدا.

لە ناوەڕاستی 1992 پەڕڵەمانی دەستووریکم بەزمانی عەرەبی بە هەرێمی کوردستان ئامادەکرد، سەرەتا بۆ ئۆفسێت لە چاپخانەی زانکۆی سەلاحەدین چاپکرا، پاشان لەو چاپخانەیە 500 دانەی لە چاپکرایەوە بە هاوکاری د. فازل قەفتان، مامۆستا و بەڕێوەبەری ئەو چاپخانەیە.
پەڕڵەمانی دابەشکرا بەسەر ئەندامانی پەرلەمان و هەموو لایەنە سیاسیەکان و میدیا و کەمەڵەك لە قانوونناسانی کوردستان، بە ئومێدی ئەوەی ڕاوسەرنجی خۆیان دەربڕن. بەچوونی بەشێك لە قانوونناسان پەڕڵەمانی دەوڵەمەندترکرد، پاشان خرایە بەردەست دەزگایەکی قانوونی فەرمی کە ئەندام بووم تێیدا بەناوی دەستەی قانوونی باڵا. پاش لەکۆبینەوەیەکی ورد ئەو دەستە قانوونییە پەڕڵەمانەکەی پەسندکرد بە فەرمی ناردی بە حکومەت و پەرلەمانی هەرێمی کوردستان، بە ئومێدی تەماشاکردنی لایەن پەرلەمانەوە.
لە ڕووی سیاسیەوە باری سیاسی لە عێراق و ناوچەکە لەودەمە ئاڵۆزبوو، هێزەکانی ڕژێم ئابڵوقەی سەربازی و ئابووریان لەسەر ناوچەی ژێردەسەڵاتی کورد دانابوو هەڕەشەی داگیرکردنەویان دەکرد. ئەمریکا و بریتانیا کە فڕۆکە جەنگیەکانیان لە تورکیاوە ئاگاداریان لە ئاسمانی ناوچەکە دەکرد لە ئۆگری دەستدرێژیکردنی ڕژێم، پشتگیریان لە دامەزراندنی قەوارەیەکی سیاسی بە کورد نەدەکرد. وەزیرانی دەرەوەی دەوڵەتانی ناوچەکە ناونانەوە کەدبوونەوە بە خنکاندنی ئەو کڕپە ساوایە لە باشووری کوردستان. ئەو هەیە دەرەکییانە و چەند هەیەکی ناوەکی پەیوەندییان بە ناکۆکی نێوان هەردوو حیزبی دەسەڵاتدارەوە هەبوو بوونە هۆی دواخستنی پەسەندکردنی ئەو پەڕڵەمانە دەستوورە، بەڵام لەو ماوەدا ژمارەیەکی زۆر لە ڕووناکبیران لە کوردستان و دەرەوە بە بەردەوامی داوای دانانی دەستووریان دەکرد بە ئەو بەشەی کوردستان.
پاش ڕووخانی ڕژێم لە نیسانی ساڵی 2003، قانوونی کاتی بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق TAL کە لە ساڵی 2004 ئەنجومەنی حوکم لە عێراق پەسندی کرد و وەکو دەستوورێکی کاتیی تەماشادەکرا، ئەو پەڕڵەمانەی کوردستان کە لە مانگی تشرینی دووەمی 2002 پەسندکرابوو وەکو (پەڕڵەمان)، دەبوو جارێکی تر تەماشا بکرێتەوە تا بەندەکانی لەگەڵ بارودۆخی تازەی عێراق بگونجێن. لە یاداشتنامەیەکدا پاش گەڕانەوەم بۆ کوردستان لە مانگی ئەیلولی 2003 پێشکەشم کردبوو بە سەرکایەتیی پەرلەمان و حکومەت و لایەنە سیاسیەکانی کوردستان، پێشنیازم کردبوو جارێکی دی بەو پەڕڵەمانە بچینەوە. بە پشتگیری کاك نێچیروان بارزانی، کە ئەودەمە سەرۆکی حکومەت بوو لە هەولێر، لە مانگی تشرینی یەکەمی 2003 کۆبوونەوەیەك ڕێکخرا، ئەندامانی لیژنەی قانوونی لە پەرلەمانی کوردستان و سکرتێری پەرلەمان ئامادەی ئەو

کەبوونەوە بوون، کە بڕیاردرا جارێکی دی پێداچوونەوە بە بڕیارەکانی ئاو پێژەی پشتر ئامادەکرابوو بکرێتەوە. لەپاش چەندین کەبوونەوە لە بارەگای لیژنەی قانوونی لە پەرلەمان، سەرۆکای ئاوی سکرتێری پەرلەمان نێدەویست دەستکاریی لە پێژە کۆنەکە بکرێت، لە 22ی کانوونی یەکەمی ساڵی 2003 پێژەیەکی نوێ ئامادەکرا و خرایە بەردەست سەرکایەتی پەرلەمان، بەڵام بەداخەوە هیچ بڕیارێکی لەسەر نەدرا، وەکو پێژە مایەوە لە ئەرشیفی پەرلەماندا.
قانوونی کاتی بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق TAL لە ماددەی 53 دا سیستمی فیدراڵی بە عێراق پەسندکردبوو و دانیشی بە هەرێمی کوردستاندا نابوو لە چوارچێوەی ئاو سنوورە ئیداریەی لە 19ی ئاداری 2003 لە ژێردەسەاتی حکومەتی هەرێم بوو. لە بەندی 54ی هەمان ئاو قانوونەدا دان بەو دامەزراوانەدا نرابوو کە پشتر هەبوون، بەڵێ پەرلەمانی هەرێم وەکو دەزگای قانووندانەر دەیتوانی دەستکاری لە قانوونەکانی هەرێم بکات تا ئاو پێژەی دەستوورێکی هەمیشەیی بە عێراق پەسندەکرا. پەرلەمانی کوردستان لەو ماوەدا چەند قانوونێکی تازەی پەسندکردبوو و دەستکاریشی لە چەند قانوونێکی تر کردبوو دەزگاکانی هەرێم جێبەجێیان دەکردن. قانوونی کاتی بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق چەند مەرجێکی دانابوو کە دەبوو پەرلەمانی هەرێمی کوردستان ڕەچاویان بکات، لە بەندی 25 و پەرەگرافی (د)ی بەندی 43ی ئاو قانوونە دیاری کرابوون. ئاو دوو بەندە تایبەت بوون بە دەسەاتی حکومەتی ناوەند لە بووارێ سیاسەتی دەرەوە و داکۆکیکردن لە عێراق و دامەزراندنی هێزی چەکدار. بەپێی ئاو دوو بەندە، دەسەاتی داشتنی سیاسەتی گشتیی دارایی و دەرکردنی دراو، لێگۆڕینەکخستنی گومرك و بازرگانی دەرەوە بە حکومەتی ناوەند درابوون. دانانی بودجەی گشتی بە عێراق و کاروباری بانکی ناوەندی و ڕێکخستنی (مەقاییس و ئاوزان) لە دەسەاتی حکومەتی ناوەند بوون. هەرچەندە موڵکداریەتی سامانی سروشتی بە هەرێمەکان درابوو، بەڵام دەرهێنانیانی دابوو بە هاوکاری و سەرپەرشتیکردنی دەزگاکانی حکومەتی ناوەند بکرێن. کاروباری پەیوندیدار بە دۆکیۆمێنتەنامە/جنسیە و بگانە و پەناهەندە لە دەسەاتی حکومەتی ناوەند بوون. لە پێژەی دەستووری هەرێمی کوردستان ئاو هەموو دەسەاتانە بە حکومەتی ناوەند درابوون، بەڵام دەسەاتەکانی دیکە بە دەزگاکانی هەریمی کوردستان درابوون، لێگۆڕینەکخستن و شاوەی بڕیارهێنانیان. کاواتە پەسندکردنی دەستوور بە هەرێمی کوردستان لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە لە دەسەاتی ئاو پەرلەمانە بوو بەپێی قانوونی کاتی بەڕێوەبردنی دۆکیۆمێنتی عێراق. پەرلەمانی کوردستان دەیتوانی قانوون پەسند بکات هەتا ئاو ڕێژەی

دەستووری هەمیشەیی عێراق پەسند دەکرێت، بە مەرجێك ئەو قانوونانە بە پێچەوانەی بەندی 25 و پێڕگرافی (د)ی بەندی 43 نەبن.
دەستنیشانکردنی مافەکانی گەلی کوردستان لە دەستووردا بە هەڕەمەکی دابووە هەی بەهێزکردنی ئەو دەزگا کوردستانیانەی داکۆکیان لە مافەکانی خەڵکی کوردستان دەکرد لە بەغدا، گرووپی کوردستانی لەناو ئەنجومەنی نیشتمانی عێراقی و ئەندامانی ئەو گرووپە دەیانتوانی جەخت لەسەر چەسپاندنی ئەو مافانەی گەلی کوردستان بکەنەوە و داوای چەسپاندنیان بکەن لە دەستووری عێراقدا وەکو داواکارییەکی گەلی کوردستان، چونکە لە دەستووری هەرەمدا چەسپێندرابوون.
بەچوونەکی تر هەبوو دەیگوت پەسەندکردنی دەستوور بە هەرەمی کوردستان دەبە دوابخرێت بە پاش پەسندکردنی دەستووری هەمیشەیی عێراق. هەی ئەم بەچوونە سیاسیی بوو نەك قانوونی، بە بەچوونی ئەوان باری سیاسی لە عێراق و ناوچەکە شەواو بوو، پەسندکردنی دەستوور بە هەرەم لەو بارودۆخدا بە "جوداخوازی" دەدرایە قەڵەم! بەپێی ئەو بەچوونە، دەبوو چاوەڕێی دەستووری عێراق بکرێت تا بزانین لەوێدا چی بە کورد دەدرێ و چی قبوول ناکرێت! بەمشێوەیە هەموو سەنگی کورد دەخرایە ناو یەك سەبەتەوە، کە ئەنجومەنی نیشتمانی عێراقی بوو، ئەگەر لەوێدا کارەکان لە بەرژەوەندی کورد یەکلایی نەکرێنەوە لەو "شەڕە" دەستووریە بە دەڵاوی دەهاتینە دەرەوە. بە بەچوونی ئەمە چاکتربوو کورد لە چند بڕیارێکدا ئەو "شەڕە" دەستووریە بکات و پەرلەمانی کوردستان هەیبەت وەکو نوێنەری شەرعی خەڵکی کوردستان بە داواکردنی مافەکانی گەلەکەمان. ئەگەر ئەو داواکارییانە پێشتر لە دەستووری هەرەم بچەسپێندرابان، لە دەستووری عێراقدا ئاسانتربوو هەوێی چەسپاندنیان بکرێت. دەبە ئەوەش لە بیر نەکرێت کە سەنگی پەرلەمانی هەرەمی کوردستان لە خولی دووەمی قورستربوو، چونکە ئەو خولەی پەرلەمان وەکو دەزگایەکی شەرعی تەماشادەکرا لەبەرئەوەی لە ئاکامی هەڵبژاردنەکی شەرعییەوە دیاری کرابوو. هەڵبژاردنی خولی دووەمی پەرلەمانی هەرەم بەپێی قانوونەکی عێراقی ئەنجامدرابوو لەژێر چاودێری دەزگایەکی عێراقی – نەودەوڵەتی، بەڵێ حکومەتی عێراق و دەوڵەتان و دەزگا نەودەوڵەتیەکان نەیاندەتوانی گوە لە داخوازیەکانی ئەو خولەی پەرلەمان نەگرن.
دەستووری هەرەم کە داواکارییەکانی گەلی کوردستانی تێدا دیاری دەکرێن دەبووە شیرەکی تیژ بە دەست لایەنەکانی کوردستان لە ناو ئەنجومەنی نیشتمانی عێراقی. لە بڕگەی (ج)ی بەندی 61 ی قانوونی کاتی بەڕێوەبردنی دەوڵەتی عێراق TAL دەگە بە دانیشتوانی دوو لەسەر سێی پارێزگاکانی عێراق دراوە لە کاتی دەستکاریکردنی

دەستووری عێراق، ئۆگەر سێ پارێزگا دەنگ بە ئەو دەستکاریە نەدات، ئەو پێشنیازەی بە دەستکاری کردنی دەستوور کراوە ڕەد دەکرێتەوە. پەرلەمانی هەرێمی کوردستان نوێنەرایەتی سێ پارێزگای دەکرد دەیتوانی ئەو پڕۆژە دەستووریە بە عێراق ئامادە دەکرێت و مافەکانی گەلی کوردستانی تێدا دەستنیشان ناکرایت، ڕەد بکاتەوە. گرووپی کوردستانی لەناو ئەنجومەنی نیشتمانی عێراقی دەیتوانی ئەو چەکە بخاتە بەرچاو ئەو لایەنانەی قایل نەدەبوون کە مافەکانی گەلی کوردستان لەو دەستوورە بچێسپێن. کورد دەبوو "شتێکی" دەستووری لەسەر هەموو بڕیارەکان بکات، لە ناو پەرلەمانی عێراق و لە پەرلەمانی هەرێم، هەرەشەها بە هاوکاریی بزوتنەوەی ئیفراندەم و ڕەکخراوە سیاسی و مەدەنییەکانی کوردستان، جگە لە پشتگیری دەستانی کورد لە دەرەوە. ئەو "شتێک" دەستووریە ڕەواتر دەبوو ئۆگەر کورد لە هەموو بڕیارەکانەوە کاری لەسەر بکردبا و سەرکەوتنی بەدەست دەهێنا و هەموو مافەکانی، بە مافی دیاریکردنی چارەنووسەوە لە دەستووری هەرێم و لە دەستووری عێراق دەچەسپێنران. کورد ئۆگەر هەموو سەنگی لەسەر پرنسیپی "تەوافوق" بێت، ناگاتە ئەو ئامانجانەی ساڵەهای ساڵ خەباتی بە کردووە و خوێنکی زۆری بە ڕشتووە، پەویستە ئەو هەموو فاکتەرانە بخرێنە گەڕ تا لەو "شتێک" دەستووریە سەربکەوێن.
پێش ئەوەی شاندەك لە هەرێمی کوردستان بچێت بە بۆغدا بە بەشداریکردن لە داشتنی پڕۆژەی دەستووری عێراق، 57 پەرلەمانتار لە هەموو لایەنەکانی ناو خولی دووەمی پەرلەمان بە نووسین داوایان لە دەستەی سەرکایەتی پەرلەمان کرد ئەو پڕۆژە دەستوورەی هەرێم کە چاککرابوو بخرێتە بەردەم پەرلەمان تا تاوتوێ بکات پاشان پەسندی بکات، بەڵام ئەو داواکاریە لەگەڵ پڕۆژەکە لە ئەرشیفی پەرلەمان مایەوە، ئەوەش بە پێچەوانەی پێڕەوی ناوخۆی پەرلەمان بوو.
پاش پەسندکردنی دەستووری هەمیشەیی عێراق، پەرلەمانی هەرێمی کوردستان پڕۆژەی دەستووری هەرێمی لە 24ی حوزەیرانی 2009 بە زۆرینە دەنگ پەسندکرد، هەنگاوی دووەم دەبوو دەنگدەران لە هەرێمی کوردستان لە مانگی تەموزی ئەو ساڵە دەنگی لەسەر بدەن.
پەویستە لێرە ڕوونکی بخەمە سەر چەند خاڵێك کە پێشتر ئاماژەیان بە نەکراوە. ئەو پڕۆژە دەستوورەی لە ساڵی 2006 بە زمانی عەرەبی ئامادەکرابوو، کە پاشان لە 24ی حوزەیرانی 2009 بە زۆرینە دەنگ پەسندکرا، لە کاتی خۆیدا ئەرکی وەرگێڕانی بە سەر زمانی کوردی لەلایەن لیژنەی دەستووری لە هەرێمی کوردستان بە بەندە سپێررا. لە کاتی پشووی هاوینی ساڵی 2006 لە لەندەن دەقی ئەو پڕۆژەیەم وەرگێڕایە سەر زمانی کوردی و لەسەر (CD)، لە سەرەتای مانگی

ئەیلوولی 2006 ادەستی سەرکی لیژنەی دەستووریم کرد لە پەرلەمان. لەو ماوەی خەریکی وەرگرتنی ئەو پێژەیە بووم، بەبێ ئاگاداری نزیکەی سێ یەکی ئەندامانی ئەو لیژنەیە کەبوونەوەیکی بەناو نائاسایی لە 20ی ئابی 2006 سازکرابوو، تێیدا دەستکاری (22) ماددەی بۆگێ لەو پێژەدا کرابووون. لە ڕووی قانوونییەوە کەبوونەوەی نائاسایی تایبەتە بە پەرلەمان نەك بە لیژنەکانی، ماددەی (6) لە پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان مەرجی سازدانی کەبوونەوەی نائاسایی دیاری کردووە، بەڵام ئاماژەی تێدا نەکراوە بە کەبوونەوەی نائاسایی لیژنەکان، (قیاس)یش لێنەو ئەو دوو حاڵەتەدا ناکرێت. لە یەکەم کەبوونەوەی لیژنەی دەستووری کە لە سەرەتای مانگی ئەیلوولی 2006 بەسترابوو ڕەخنەم لەو کەبوونەوە بەناو نائاساییەی لیژنەی دەستووری گرت، بەڵام گوێ لە ڕەخنەکەم نەگیرا. پێژەی دەستووری هەرێم بەو دەستکاریانەی لە 21ی ئەیلوولی 2006 ئەنجامدرابوون بەساوکرایەوە، داواکرابوو لە هەموو لایەنە پەیوەندیدارەکان لە ڕوانگەی خەیان بە لیژنەکە بنێرن. ژمارەیەکی زۆر لە ڕەکخراوی سیاسی و مەدەنی و کەسانی پسپۆر و شارەزا تێبینی خەیان بە لیژنەکە ناردبوو بە دواڕەندکردنی پێژەکە. ئەرکی لیژنەکە ئەوبوو کەبەتەوە بە تەماشاکردنی ئەو تێبینییانە، بەڵام بە بڕیارێکی دەستەی سەرکایەتی لیژنەکە، بەشێك لەو تێبینیانەی تەماشانەکران بە پاساوی ئەوەی بە سوودن، بەشێکەی دی لە ژوورێکی نزیك لە ژووری سەرکی لیژنەکە دانرابوون، داوا لە ئەندامانی لیژنەکە کرابوو بچنە ئەو ژوورە لەوە تەماشایان بکەن!

لیژنەی دەستووری لە پەرلەمانی هەرێم کەنەبووەوە تا دەستپێکردنی پشووی هاوینی پەرلەمان لە مانگی تەموزی 2008. لە یەکی تەموزی ئەو ساڵەدا دەستی بە کەبوونەوە کرد، لە 7ی تەموزی ئەو ساڵە جارێکی دی کەبوونەوەیکی بەناو نائاسایی ئەنجامدا، تێیدا جارێکی دی دەستکاریی بنەڕەتیی لە پێژەکەدا کرابوو. بەندە بەشداریم لەو کەبوونەوە بەناو نائاساییە نەکرد لەبەرئەوەی بە ناشەرعیم دەزانی. لەو کەبوونەوەدا جارێکی دی دەستکاری لە پێژەکەدا کرابوو، بەو دەستکاریانەوە لە 24ی حوزەیرانی 2009 پێژەکە خرایە بەردەم پەرلەمانی هەرێم بە زەرینە پەسندکرا. ئەو دەنگدانە پاش هەموارکردنەوەی قانوونی پەسندکردنی پێژەی دەستووری هەرێم ژمارە (16)ی ساڵی 2008 کرا.

پێژەی دەستووری هەرێم تا ئێستا هەر پێژەیە، چونکە دەنگدەران لە هەرێمی کوردستان دەنگیان لەسەر نەداوە. ئەگەر پەسند بکرێت دەبێتە یەکەم دەستوور لە مێژووی گەلی کورد، کە پەویستە بە باشترین شێوە ئامادە بکرێت و ماددەکانی بە زمانێکی قانوونی ڕەوان دابڕێژرێن.

قانوونی ژمارە (16)ی ساڵی 2008ی هەموارکراو تایبەت بە پەسندکردنی پڕۆژەی دەستووری هەرێم ڕێگای لە ئەندامانی پەرلەمانی هەرێم گرتوو گفتوگۆ لەسەر ناوەرۆکی پڕۆژەکە بکەن، بە پاساوی ئەوەی پەرلەمانی هیچ وەاتێك گفتوگۆی لەسەر ناوەرۆکی پڕۆژە دەستووری وەاتی خۆی نەکردووە، لە کاتێکدا پڕۆژەی دەستووری عێراقی ساڵی 2025 پاش گفتوگۆکردن ئەوجا پەسندکراوە. لە ڕاستیدا یەکەم پڕۆژە دەستووری عێراق لە ساڵی 1924 ئامادەکرابوو، ئەنجومەنی دامەزرێنەر/ الجمعیە التاسیسیە)، پێش دەنگدان لەسەری دەستکاری تێداکردبوو، پاشان لە ساڵی 1925 پەسندی کردبوو.
چەندین کەسانی پسپۆڕ و شارەزا دەمەکە داوای هەموارکردنەوەی پڕۆژەی دەستووری هەرێم دەکەن بە مەرجێك کەموکوڕییەکانی چاکبکرێن. بەشێك لەو شارەزایانە پێشنیازی دامەزراندنی لیژنەیەکی تازە دەکەن، دەبێت باشترە ئەندامانی ئەو لیژنەیە تازەیە کەسانی پسپۆر و شارەزا بن، بە ڕەچاوکردنی لایەنو فراکسیۆنەکانی پەرلەمانی هەرێم دەستنیشان بکرێن.
پەلەکردن لە پەسندکردنی پڕۆژەی دەستوور بە هەرەمی کوردستان داواکاریی زەرینەی خەڵك و لایەن و کەسانی شارەزایە. بەشی زۆری ئەو گرفت و کێشانەی بەرەوڕووی هەرەمی کوردستان بوونەتەوە هۆیەکەی دەگەڕێتەوە بۆ نەبوونی دەستوورە لە هەرێم، کە دەبوو لە ساڵی 1992 هەرەمی کوردستان خاوەن دەستووری خۆی بێت.
پەسندکردنی دەستوورێکی مەدەرنی گونجاو بۆ هەرەمی کوردستان لەم بارودۆخە سیاسیەی کوردستان و عێراق و ناوچەکە پێیدا تێدەپەڕێت دەبێتە هۆی گۆڕ گرتن لە داواکارییەکانی هەرێم و دەوڵەتان و لایەنە نەوەوڵەتییەکان زیاتر حیساب بۆ هەرەمکی خاوەن شرعیەتی دەستووری دەکەن، نەك هەرەمەك تا ئێستا دەستووری خۆی نەبێت.
هەولێر
17/2/2026

پێنج خشتەکی لەسەر دەردەدڵکی

فایق بێکەس.. نەوزاد بەندی

قەت مەمن خوایە هەتا کەی ئەم کوردە دەوانەیە .
تانە لە دنیا و گەلانیش، هەر تەنها بەهانەیە ..
وا سی و پێنج ساڵ زیاترە کورد خەی کەش و کەشانەیە ..
کورد ئەبەد ناگاتە مەقسەد نەکەری بەگانەیە
دوو دەن پیسن لەگەڵ یەک بەیە وا بە لانەیە
⋆ ⋆ ⋆

تە تەماشای کورد لەگەڵ کورد چەن یەکتر ئەکەن بە پەن ..
کار گەیشتەتە ئەو سنوورەی دەست بە موچەی خەڵک ئەبەن ..
دەنگدرا، ساڵ تەپەی،حوکمەت نەبوو، چاڵیان هەڵکەن
میللەتەکن بە نەمانی یەکتری هەر هەوڵ ئەدەن
داخەکەم ووردودرشتی شەت و شەیدای ئانەیە .

⋆ ⋆ ⋆

زانا و دانا و داهێنەریان، بە هەزە و ناوی نییە..
ئەوەی دەسەز و چاوساغە، لای ئەوان چاوی نییە..
سووکە لایان ئەو کەسەی کە چەکدار و داوی نییە ..
سەنعەت و عیلم و مەعاریف زەڵیەک باوی نییە ..
پیاوەتی لایان بە تەنیا چەفتە و جامانەیە ..

⋆ ⋆ ⋆

سەد کەناڵ و سەد هەژنامە و سەد هادیە پەک هەئەدەن ..
بە پارەی ئەو خەڵکە جەشی ، ئاگر و دوکەڵ ئەدەن ..
هەر کەسەکیش لاریی هەبە،
ئەیکوژن ..تەی هەئەدەن
بە قسەی زل بە قسوورن باسی کوردیەت ئەکەن
کوردیەت خورمایە بەچی یان قسەی شەتانەیە..

⋆ ⋆ ⋆

بە بەگانە و لەشفرەشیی خستیانە سەر پشت دەرگا ..
نە دینیان هەشت نە کەلەپوور، لە خەڵک بوون بە کەڵگا..
میللەتیان ئەوەندە سوک کرد، ئەگەڵان لەگەڵ سەگا ..
میللەتی بە عیلم و ئەخلاق چەن بە ئیستیقلال ئەگا

واسیتەی بەرز و تەرەقی هیممەتی مەردانەیە